

Akcioni plan za usaglašavanje sa pravnom tekovinom EU

Poglavlje 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj

Jun 2015.
Podgorica, Crna Gora

Sve promjene u pravnoj tekovini, usvojene od strane EU institucija, nastale nakon usvajanja ovog akcionog plana biće uzete u obzir tokom implementacije aktivnosti.

Sadržaj

1	UVOD	2
2	DIREKTNA PLAĆANJA	4
3	AGENCIJA ZA PLAĆANJA	8
4	DRŽAVNA POMOĆ	19
5	MREŽE RAČUNOVODSTVENIH PODATAKA POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA (FADN)	21
6	ZAJEDNIČKA ORGANIZACIJA TRŽIŠTA POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA (CMO)	23
	Specifični standardi vezani za proizvodnju i stavljanje na tržište određenih proizvoda	31
	<i>a) Voće i povrće</i>	<i>31</i>
	<i>b) Maslinovo ulje</i>	<i>33</i>
	<i>c) Vino</i>	<i>34</i>
	<i>d) Meso</i>	<i>36</i>
	<i>e) Mlijeko i mliječni proizvodi</i>	<i>37</i>
	<i>f) Živinsko meso i jaja</i>	<i>39</i>
	<i>g) Med</i>	<i>40</i>
7	POLITIKA RURALNOG RAZVOJA	42
8	ŠEME KVALITETA.....	46
9	ORGANSKA PROIZVODNJA.....	49
	ADMINISTRATIVNI KAPACITETI.....	51
	ANEKS I - Vremenski rok za preduzimanje aktivnosti za osnivanje Agencije za plaćanja i IAKS.....	53
	ANEKS II – Finansijska sredstva za osnivanje Agencije za plaćanje	54

1 UVOD

Na osnovu analitičkog pregleda pravne tekovine za Poglavlje 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj, Litvansko predsjedništvo Evropske unije, u ime Zemalja članica, informisalo je pismom od 26. septembra 2013. Crnu Goru o mjerilu za otvaranje pregovora u ovom poglavlju. Crna Gora je pozvana da predstavi sveobuhvatnu nacionalnu strategiju za poljoprivredu i ruralni razvoj, uključujući akcioni plan, koji će služiti kao osnova za transpoziciju, sprovođenje i primjenu pravne tekovine EU za oblast poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Crna Gora je na sastancima analitičkog pregleda zakonodavstva prihvatila pravnu tekovinu EU u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja i obavezala se da će do datuma pristupanja da usaglašava nacionalnu poljoprivrednu politiku sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom (ZPP). Namjera Crne Gore je da do pristupanja uspostavi sve neophodne implementacione strukture koje će joj omogućiti da upravlja i koristi sredstva finansirana od strane EU, kao i da vrši plaćanja crnogorskim korisnicima, poštujući u potpunosti EU pravila i procedure.

Pravna tekovina u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja obuhvata veliki broj obavezujućih pravila, od kojih je većina neposredno primjenjiva. Njihova pravilna primjena i efikasno sprovođenje od strane administracije neophodna je za funkcionisanje Zajedničke poljoprivredne politike. Za pravilnu primjenu i efikasno sprovođenje Zajedničke poljoprivredne politike od ključnog značaja je uspostavljanje Agencije za plaćanja i sistema za upravljanje i kontrolu kao što je Integrisani sistem administracije i kontrole, kao i obezbjeđenje kapaciteta za sprovođenje mjera ruralnog razvoja, šema direktnih plaćanja i pravila zajedničke organizacije tržišta za određene poljoprivredne proizvode.

Akcioni plan pripremljen je u tom kontekstu i on daje pregled koraka i aktivnosti koje treba sprovesti u cilju usklađivanja s pravnom tekovinom za poglavlje 11, Poljoprivreda i ruralni razvoj. Dokument sadrži planirane aktivnosti koje je neophodno preduzeti kako bi se do dana pristupanja postigla potpuna usaglašenost s pravnom tekovinom u zakonodavnom, institucionalnom i administrativnom dijelu kao i planirane finansijske resurse neophodne za sprovođenje ZPP. Akcioni plan predstavlja glavni instrument za praćenje tekućeg procesa i uzeće u obzir sve izmjene pravne tekovine u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, a prema potrebi, u narednim godinama biće predmet redovnog ažuriranja zavisno od stanja u okviru srednjoročnog izvještaja predviđenog za 2018. godinu.

Sprovođenje Akcionog plana biće praćeno intezivnim obukama administracije uključene u relazaciju planiranih aktivnosti, kao i redovnim informisanjem i održavanjem konsultacija sa svim relevantnim zainteresovanim stranama.

Poglavlja u dokumentu su podijeljena u skladu sa sadržajem oblasti pokrivenih poglavljem 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj:

1. horizontalna pitanja u okviru kojih je dat pregled aktivnosti za primjenu direktnih plaćanja, uspostavljanje potpuno operativne Agencije za plaćanja i Integrisanog administrativnog i kontrolnog sistema (IAKS-a) i državna pomoć,
2. uspostavljanje sistema za sprovođenje pravila u okviru zajedničke organizacije tržišta poljoprivrednih proizvoda (CMO),
3. ruralni razvoj,
4. politika kvaliteta,
5. organska proizvodnja.

U pogledu jačanja apsorpcijske moći i administrativnih kapaciteta za sprovođenje mjera Zajedničke poljoprivredne politike Evropske unije, najvažniji zadatak za Crnu Goru jeste uspostavljanje **Agencije za**

plaćanja, koja će biti akreditovana za upotrebu sredstava iz fondova EU namijenjenih poljoprivredi, ruralnom razvoju i ribarstvu – EAGF, EAFRD i EMFF.

U vezi sa posebnim zahtjevima pravne tekovine za poljoprivredu i ruralni razvoj važno je da se uzmu u obzir i zahtjevi pravne tekovine za statistiku. Tačna i pouzdana statistika neophodna je za kreiranje poljoprivredne politike. Poljoprivredni popis, statistička istraživanja u poljoprivredi, istraživanje o prihodu na gazdinstvima i drugi specifični zahtjevi prikupljanja podataka veoma su važni elementi za razvoj politike poljoprivrede i ruralnog razvoja.

2 DIREKTNA PLAĆANJA

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

I stub Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) – direktna plaćanja i pravila koja regulišu korišćenje Evropskog garantnog fonda za poljoprivredu – EAGF, iz kog se finansiraju direktna plaćanja, definisani su EU pravnom tekovinom i to:

- Regulativa (EU) br. 1307/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta od 17. decembra 2013. o utvrđivanju pravila za direktna plaćanja poljoprivrednicima u programima podrške u okviru Zajedničke poljoprivredne politike i stavljanju izvan snage Regulative Savjeta (EZ) br. 637/2008 i Regulative Savjeta (EZ) br. 73/2009.
- Implementaciona Regulativa Komisije (EU) br. 639/2014 od 11. marta 2014. godine, dopuna Regulative (EU) br. 1307/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta o utvrđivanju pravila za direktna plaćanja poljoprivrednicima u programima podrške u okviru Zajedničke poljoprivredne politike te o izmjeni Aneksa X te Regulative.

Direktna plaćanja ili podrška prihodima su godišnji transferi (subvencije) iz budžeta EU kojima se postiže stabilizacija prihoda poljoprivrednika u EU. Iako pokrivaju široku lepezu šema, njihova implementacija ima manji negativan uticaj na funkcionisanje zajedničkog evropskog tržišta, jer je većina direktnih plaćanja odvojena od proizvodnje. Direktna plaćanja takođe doprinose, u kombinaciji sa ispunjenjem standarda unakrsne usklađenosti i komponentom koja za cilj ima održavanje životne sredine, pružanju osnovnih javnih dobara kroz održivu poljoprivredu.

Reforma ZPP-a 2013. godine, je značajno izmijenila politiku direktnih plaćanja uvođenjem novih šema:

- Obavezna Osnovna šema plaćanja¹, u obliku nevezanih plaćanja (odvojenih od proizvodnje) po pravima za plaćanje koje ostvaruju poljoprivrednici;
- Obavezna Zelena plaćanja, u obliku nevezanih plaćanja, sa udjelom od 30% ukupnog finansijskog okvira za direktna plaćanja;
- Obavezna Plaćanja za mlade poljoprivrednike, u obliku nevezanih plaćanja, sa udjelom do 2% ukupnog finansijskog okvira za direktna plaćanja;
- Izborna Vezana plaćanja, vezana za određeni sektor poljoprivredne proizvodnje, sa udjelom do 8%, 13% ili više po odobrenju Komisije (dodatnih 2% za proteinske usjeve) finansijskog okvira za direktna plaćanja;
- Izborna Plaćanja za male poljoprivrednike, u obliku nevezanih plaćanja, sa udjelom od 10% ukupnog finansijskog okvira za direktna plaćanja;
- Izborna Plaćanja za područja sa prirodnim ograničenjima, u obliku nevezanih plaćanja, sa udjelom od 5% ukupnog finansijskog okvira za direktna plaćanja;
- Izborna Redistributivna plaćanja, u obliku nevezanih plaćanja, sa učešćem do 30% ukupnog finansijskog okvira za direktna plaćanja.

Pored novouvedenih šema direktnih plaćanja, postoje stari/novi horizontalni mehanizmi koji se moraju primjenjivati u zemljama članicama od 2015. godine. Oni podrazumijevaju standarde unakrsne usklađenosti (Zakonom postavljeni minimalni nacionalni standardi, dobri poljoprivredni i uslovi životne sredine), savjetodavne službe, kao i instrumente neophodne za upravljanje i kontrolu – Integrisani sistem administracije i kontrole-IACS i Sistem identifikacije zemljišnih parcela-LPIS.

Trenutno stanje u Crnoj Gori

Nacionalna direktna plaćanja su trenutno definisana sljedećim pravnim aktima:

¹Zemlje članice koje primjenjuju šemu jedinstvena plaćanja po površini (SAPS) u 2014, mogu odlučiti da nastave sa primjenom ove šeme do 31. decembra 2020. godine.

- Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službeni list CG“, broj 56/09),
- Zakon o Budžetu Crne Gore za 2015. godinu („Službeni list CG“, broj 59/14),
- Uredba o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2015. godinu – Agrobudžet („Službeni list CG“, broj 11/15) (Agrobudžet se usvaja na godišnjem nivou).

Ukupna planirana izdvajanja za direktna plaćanja tokom 2015. godine iznose 5.630.000 EUR, što je 39% ukupne podrške poljoprivredi ili 24% ukupnog Agrobudžeta (Agrobudžet bez ribarstva).

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je nadležno za sprovođenje kontrolnih mehanizama nad sprovođenjem direktnih plaćanja u svim sektorima poljoprivrede u saradnji sa Savjetodavnom službom u biljnoj proizvodnji, Službom za selekciju stoke i relevantnim inspekcijama.

Sva nacionalna direktna plaćanja su vezanog tipa, korisnici su aktivni poljoprivrednici koji su registrovani u zavisnosti od vrste proizvodnje u jednom od registara MPRR-a i ispunjavaju kriterijume navedene u mjeri. Nacionalni direktna plaćanja obuhvataju sljedeće šeme:

- *Govedarstvo* – plaćanja po kravi/junici, plaćanja po utovljenom grlu, sa godišnjim budžetom (2015) od 1.622.000 EUR;
- *Premije za krave i priplodne junice* - pravo na podršku imaju sva gazdinstva koja gaje više od 4 grla te vrste stoke, i to samo za grla iznad ovog minimuma. Osnovna premija po grlu za krave i priplodne junice iznosi do 70 €.
- *Premije po grlu za organizovani tov junadi, bikova i volova* - pravo na premiju za organizovani tov junadi imaju ona gazdinstva koja tu kategoriju goveda prodaju klanici koja je upisana u Registar odobrenih objekata, Minimum je 3 grla iz sopstvene proizvodnje ili 10 grla bez obzira na porijeklo (iz Crne Gore ili inostranstva). Premija se može ostvariti za grla odgajana u Crnoj Gori i uvezenu junad. Uslov za ostvarivanje prava na premiju je da grla borave na gazdinstvu u tovu najmanje 6 mjeseci. Osnovna klanična premija za tovljenu junad, bikove i volove iznosi do 140 € po grlu za grla iz sopstvene proizvodnje i 120 € za kupljena grla bez obzira na porijeklo. Premija se ne ostvaruje za klanje teladi.

Za premije na sve vrste stoke, preduslov je da su grla obilježena ušnim markicama i registrovana u bazi podataka, da držalac životinje posjeduje pasoše za grla i uredno vodi evidenciju u skladu sa zakonom.

- *ovčarstvo i kozarstvo* – plaćanja po priplodnoj ovci i kozi, sa godišnjim budžetom (2015) od 618.000 EUR;
 - *Premije za ovce i koze* - pravo na podršku imaju sva gazdinstva koja gaje više od 40 ovaca i/ili više od 30 koza u stadu. Sve životinje moraju biti starije od jedne godine. Plaćanje se odnosi samo na grla iznad minimalnog broja. Kontrolu na terenu sprovodi Služba za selekciju stoke u periodu od maja do oktobra. Osnovna premija po grlu za priplodne ovce i koze iznosi do 8 €.
- *sektor mljekarstva* – plaćanja po litru predatog mljeka, sa godišnjim budžetom (2015) od 1.600.000 EUR;
 - Podrška za isporučeno mljeko iznosi 0,06 € po litru. Uslov za premiju je da isporučena količina po gazdinstvu bude minimalno 400 litara mjesečno.
 - Podršku u iznosu od 0,01 € ostvaruju proizvođači koji mjesečno mljekari predaju više od 5.000 litara mljeka. Podrška se daje na količine iznad 5.000 l.
 - Premija za mljeko prema kvalitetu je obezbijedena za mljeko EU higijenskih standarda i iznosi 0,03 €/l, nacionalna ekstra klasa 0,01€/l kao i za kozije i ovčije mljeko EU higijenskih standarda 0,02€/l.
- *sektor ratarstva* – plaćanja po ha zasijanih površina (ratarstvo, proteinski usjevi, sjemena), sa godišnjim budžetom (2015) od 740.000 EUR;
 - Podrška se sprovodi u obliku direktnih plaćanja po hektaru zasijane i/ili zasađene površine. Minimalna površina za podršku proizvodnje krompira je 0,5 ha, osim za žitarice i krmno bilje gdje je minimum 1 ha. Ne mogu se sabirati površine različitih ratarskih kultura za ispunjavanje navedenog minimuma na jednom gazdinstvu. Osnovni iznosi plaćanja po hektaru su: za

ratarske kulture koje se gaje za merkantilnu proizvodnju 160 €, za krmno bilje do 150 € u godini sjetve i 100 € u naredne četiri godine, za sjemenski krompir kategorije elita do 700 €, za sjemensku proizvodnju žitarica 300 €.

- *sektor proizvodnje duvana* – plaćanja po ha, sa godišnjim budžetom (2015) od 50.000 EUR.
 - Iznos direktnih plaćanja po ha posađenog duvana iznosi 1.000 €/ha uz minimalnu gustinu sadnje od 17.000 biljaka po ha.

Nacionalna direktna plaćanja nijesu u skladu sa onima koji se sprovode u EU. Suštinska neslaganja se ogledaju u:

- strukturnom pogledu: 100% plaćanja su vezana za proizvodnju, dok su sektori govedarstva i mljekarstva najveći korisnici (68% ukupnih direktnih plaćanja);
- standardi unakrsne usklađenosti nijesu obavezni za korisnike direktnih plaćanja;
- IAKS/LPIS sistemi se ne koriste prilikom sprovođenja i kontrole direktnih plaćanja.

Što se tiče prihvatljivosti sektora za vezana plaćanja, svi sektori, izuzev proizvodnje duvana, su trenutno prihvatljivi kao vezana plaćanja u EU, ali su ograničena na 13% (+2% u slučaju proteinskih usjeva) finansijskog okvira direktnih plaćanja.

Predložene aktivnosti

Usklađivanje politike direktnih plaćanja će se sprovesti postepeno tokom pretpristupnog perioda, u skladu sa raspoloživim nacionalnim budžetom, uzimajući u obzir strateške ciljeve crnogorske poljoprivredne politike – zaštita prihoda poljoprivrednih gazdinstva i ruralnih zajednica. Vrijeme potrebno za uspostavljanje mehanizama koji nedostaju, kao što su LPIS i razni registri koje zahtijeva IAKS, će takođe uticati na brzinu usklađivanja politike.

Poglavlje o Agenciji za plaćanje se bavi uspostavljanjem menadžmenta i sistema kontrole direktnih plaćanja (IAKS, LPIS).

Proces usklađivanja politike direktnih plaćanja će se zasnivati na sljedećim koracima:

1. postepeno povećanje budžeta i opsega korisnika i poljoprivrednog zemljišta u sistemu direktnih plaćanja;
2. postepeno odvajanje od proizvodnje (ratarske kulture vezana plaćanja) i uvođenje jednostavne šeme plaćanja nalik SAPS šemi za ratarske kulture, višegodišnje zasade i pašnjake (definicija aktivnog poljoprivrednika, poljoprivredne aktivnosti, prihvatljivog hektara i uspostavljanje minimalnih zahtjeva biće potrebno uskladiti sa pravnom tekovinom EU);
3. prestrukturiranje podrške u smislu povećanja finansijskog okvira za nevezana plaćanja i samim tim smanjenje, u relativnom smislu, finansijskog okvira za vezana plaćanja u govedarstvu, ovčarstvu i kozarstvu, mljekarstvu i proizvodnji duvana;
4. uvođenje standarda sličnih unakrsnoj usklađenosti za poljoprivrednike koji ostvaruju prava na direktna plaćanja (izuzev malih poljoprivrednika);
5. uvođenje zelenih plaćanja u sistemu direktnih plaćanja².

Što se tiče plaćanja za sektor mljekarstva, iznos direktnih plaćanja po litru mlijeka će se obračunavati na osnovu kvaliteta mlijeka, pa neposredno prije pristupanja najviša podrška će biti usmjerena ka proizvođačima koji predaju mlijeko koje zadovoljava standarde EU. Podešavanje plaćanja će biti urađeno tako da iznos ukupne podrške po litru mlijeka ostane isti, ali dio podrške koji se odnosi na kvaliteta sirovog mlijeka postepeno će rasti u odnosu na podršku namijenjenu za količinu isporučenog mlijeka.

² Trenutno plaćanja koja su slična konceptu zelenih plaćanja unutar EU se finansiraju iz ruralnog razvoja i sastoje se od plaćanja za planinske pašnjake (izdig stoke), organsku proizvodnju i genetske resurse, koja nijesu uslovljena površinama.

Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka će biti nastavljena kroz mjere ruralnog razvoja, kao i ulaganja u opremu i infrastrukturu na farmi.

Usklađivanje politike će zahtjevati izmjenu postojećeg nacionalnog zakonodavstva. Plan usklađivanja direktnih plaćanja će se odvijati po predstavljenom redosljedu aktivnosti i indikativnom budžetu, datim u tabeli ispod:

Tabela 1: Redosljed aktivnosti – direktna plaćanja

Aktivnost		Vremenski rok
Pravac razvoja nevezanih plaćanja	Pravac razvoja vezanih plaćanja	
trenutno stanje	trenutno stanje	2015
uvođenje stalnih zasada u šeme plaćanja	trenutno stanje	2016
uvođenje povrtarstva u šeme plaćanja modifikacija plaćanja po ha za ratarske kulture	nova plaćanja u ratarstvu nastavak plaćanja u stočarstvu i mljekarstvu	2017
plaćanja za ratarske i stalne usjeve/zasade	nastavak plaćanja u ratarstvu (postepeno smanjivanje u korist nevezanih plaćanja) nastavak plaćanja u stočarstvu i mljekarstvu	2018
uvođenje stalnih pašnjaka u šeme plaćanja plaćanja nalik SAPS šemi za ratarske i stalne usjeve/zasade i stalne pašnjake	nastavak novih plaćanja u ratarstvu (postepeno smanjivanje u korist nevezanih plaćanja) nastavak plaćanja u stočarstvu i mljekarstvu (postepeno smanjivanje u korist nevezanih plaćanja za stalne pašnjake)	2019
uspostavljena plaćanja	nastavak plaćanja u ratarstvu nastavak plaćanja u prihvatljivim sektorima nakon ulaska u EU	2020
uspostavljen IAKS sistem uvođenje standarda nalik unakrsnoj uslađenosti		

3 AGENCIJA ZA PLAĆANJA

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Pravna tekovina EU zahtjeva da se svi vidovi plaćanja u okviru Zajedničke poljoprivredne politike u državama članicama, koje finansira Evropski fond za garancije u poljoprivredi i Evropski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, vrše i distribuiraju preko Agencije za plaćanja. Država članica mora akreditovati takvu Agenciju za plaćanja.

Uspostavljanje Agencije za plaćanja je takođe veoma povezano s uspostavljanjem nadležnog organa za akreditaciju, upravljačkog tijela, delegiranih tijela, pre-akreditacionog tijela, sertifikacionog tijela i nekih drugih relevantnih koordinacionih tijela

Vrijeme potrebno da se uspostave takve administrativne strukture zavisi od brojnih odluka koje treba da se donesu na nacionalnom nivou (npr. broj agencija za plaćanja, zadaci koji se delegiraju, izbor mjera i IT sistema, itd.) i od konkretnih okolnosti u državi (broj poljoprivrednika, da li je neko korisnik IPARD-a ili ne, politička i ekonomska situacija, efikasnost i postojeće strukture državne administracije, brzina donošenja zakona, itd.).

Iako proces osnivanja Agencije za plaćanja može biti dugotrajan i kompleksan, njen uspjeh će zavisiti od nekoliko ključnih elemenata: kapaciteta nadležnog organa i Agencije za plaćanja koje moraju imati dovoljan broj adekvatno obučenog osoblja, dobre i efikasne procedure i dobro kreiran i funkcionalan IT sistem.

Agencija za plaćanja je takođe odgovorna za uspostavljanje i implementaciju Integriranog administrativnog i kontrolnog sistema (IAKS-a), koji se koristiti kao instrument za upravljanje i kontolu direktnih plaćanja i mjera ruralnog razvoja vezanih za površinu.

Osnovni zahtjevi pravne tekovine EU u vezi s Agencijom za plaćanja, finansiranjem Zajedničke poljoprivredne politike ZPP (EAGF, EAFRD) i kontrolom/revizijom postavljeni su sljedećim propisima:

- Regulatorna (EU) br. 1306/2013 Evropskog Parlamenta i Savjeta od 17. decembra 2013. godine o finansiranju, upravljanju i praćenju Zajedničke poljoprivredne politike i ukidanju propisa Savjeta (EEC) br. 352/78, (EK) br. 165/94, (EK) br. 2799/98, (EK) br. 814/2000, (EK) br. 1290/2005 i (EK) br. 485/2008;
- Delegirana Regulatorna Komisije (EU) br. 640/2014 od 11. marta 2014. godine, kojom se vrši dopuna Regulatorne (EU) br. 1306/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta u vezi sa jedinstvenim sistemom uprave i kontrole i uslova za odbijanje ili povlačenje plaćanja i administrativnih kazni koje se primjenjuju na direktna plaćanja, podršku ruralnom razvoju i unakrsnu usklađenost.
- Implementaciona Regulatorna Komisije (EU) br. 808/2014 od 17. jula 2014. godine, kojom su propisana pravila za primjenu Regulatorne (EU) br. 1305/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta o podršci ruralnom razvoju od strane Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EAFRD).
- Implementaciona Regulatorna Komisije (EU) br. 809/2014 od 17. jula 2014. godine, kojom su propisana pravila za primjenu Regulatorne (EU) 1306/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta u vezi sa jedinstvenim sistemom uprave i kontrole, mjere ruralnog razvoja i unakrsne usklađenosti.
- Delegirana Regulatorna Komisije (EU) br. 907/2014 od 11. marta 2014. godine kojom se vrši dopuna Regulatorne (EU) br. 1306/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta u vezi sa agencijama za plaćanja i drugim organima, finansijsko upravljanje, odobrenje računa, bezbjednosti i korišćenju eura.
- Implementaciona Regulatorna Komisije (EU) br. 908/2014 od 6. avgusta 2014. godine kojom su propisana pravila za primjenu Regulatorne (EU) br. 1306/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta u vezi sa agencijama za plaćanje i drugim organima, finansijsko upravljanje, odobrenje računa, bezbjednosti i transparentnost.

Trenutno stanje u Crnoj Gori

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja trenutno je zaduženo za administraciju plaćanja i sprovođenje procedura kontrole za izvršavanje nacionalnih direktnih plaćanja u svim sektorima poljoprivrede u saradnji sa Savjetodavnom službom u biljnoj proizvodnji, Službom za selekciju stoke i relevantnim inspekcijama.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je odlučilo da osnuje samo jednu Agenciju za plaćanja u Crnoj Gori, koja će biti odgovorna za sprovođenje direktnih plaćanja, od dana pristupanja EU (Evropski fond za garancije u poljoprivredi – EAGF), kao i za sprovođenja nacionalnih direktnih plaćanja, kojima će se upravljati i kontrolisati preko Integrisanog administrativnog i kontrolnog sistema (IAKS-a), mjera zajedničke organizacije tržišta (EAGF fond), mjera ruralnog razvoja (EAFRD i IPARD) i mjera iz Evropskog fonda za pomorstvo i ribarstvo (EMFF).

Crna Gora nema Integrisani administrativni i kontrolni sistem (IAKS) kao u Evropskoj uniji.

Registar poljoprivrednih gazdinstava: Pravni osnov za identifikaciju svakog korisnika podrške koji podnosi zahtjev za podršku ili zahtjev za plaćanje je Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službeni list CG“, broj 56/09) i Pravilnik o obliku i načinu vođenja registra subjekata i registra poljoprivrednih gazdinstava („Službeni list CG“, broj 16/14). Registar je trenutno na ručnoj osnovi, međutim elektronska verzija registra će biti završena do decembra 2015. godine. Demo verzija softvera je razvijena i faza testiranja ovog softvera je u toku, kao i povezivanje sa registrima Veterinarske uprave, Uprave za nekretnine i Centralnim registrom stanovništva (registar koji uključuje informacije o građanima i rezidentima, njihove datume rođenja, identifikacione brojeve i dr.). Integracija sa ovim registrima će zavisiti od njihovih veb servisa koji su u fazi razvoja.

Registar životinja: Zakon o identifikaciji i registraciji životinja („Službeni list CG“, broj 48/07) usvojen je 2007. godine. Ovaj zakon reguliše načine i procedure identifikacije i registracije domaćih životinja, kao i registraciju gazdinstava na kojima se uzgajaju domaće životinje. Uspostavljanje i održavanje registra životinja je odgovornost Veterinarske uprave. Registar životinja vodi se elektronski, a trenutno su u toku izmjene (razvoj veb servisa) s ciljem harmonizacije sa budućim elektronskim Registrom poljoprivrednih gazdinstava. Proces identifikacije goveda završen je 2008. godine, dok je proces identifikacije i registracije malih preživara (ovaca i koza) završen 2011. godine. Proces identifikacije i registracije svinja je u toku. Ovaj projekat se finansira od strane EU IPA projekata: Identifikacija i registracija životinja – faza I (EU CARDS 2005) (goveda), Identifikacija i registracija životinja – faza II (IPA 2007) (ovce i koze), Jačanje veterinarske službe (IPA 2011) (svinja).

U 2013. godini Crna Gora je objavila „Kodeks dobre poljoprivredne prakse“ („Kodeks“), finansiran od strane MIDAS³ projekta. Kodeks je skoro pa usaglašen sa agro-ekološkim standardima EU koje će poljoprivredni proizvođači morati da ispune u budućnosti. Kodeks je više savjetodavni nego obavezan dokument i pruža mogućnost za sve zainteresovane strane u procesu – poljoprivrednike, Vladu, naučnike, savjetnike i NVO – da saznaju koji su standardi primjenjivi i realni u crnogorskim uslovima, a koji donose najveće ekološke koristi.

Predložene aktivnosti

a) Uspostavljanje pravnog okvira

Crna Gora mora da razvije/unaprijedi sljedeće nacionalne propise:

- Zakon o osnivanju Agencije za plaćanja.
Kako bi u potpunosti bila odgovorna za sprovođenje mjera Zajedničke poljoprivredne politike, neophodno je pripremiti i usvojiti Zakon o osnivanju Agencije za plaćanja. Ovim zakonom uređuje se osnivanje, nadležnosti, organizacija i način obavljanja rada i upravljanje Agencijom za plaćanja i utvrđuju se izvori finansiranja i njihova svrha. Unutrašnja organizacija Agencije za plaćanja će biti

³ Projekat institucionalnog razvoja i jačanja poljoprivrede, zajednički projekat implementiran od strane Crne Gore i Svjetske banke.

regulisana od strane direktora aktom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji poslova i zadataka u skladu sa nadležnostima Agencije.

- Uredba o sprovođenju podrške od strane Evropskog fonda za garancije u poljoprivredi (EAGF) i Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EAFRD).

Zakon o osnivanju Agencije za plaćanja mora da pripremi Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja u dogledno vrijeme kako bi Agencija za plaćanja mogla pripremiti detaljne procedure i IT podršku za implementaciju Zajedničke poljoprivredne politike do dana pristupanja. Aneks I obuhvata detaljan plan za osnivanje Agencije za plaćanja uključujući usvajanje zakonodavnog okvira.

b) Imenovanje nadležnog organa

Nadležni organ zadužen za odobravanje i povlačenje akreditacije Agencije za plaćanja i odgovoran za kontinuirano praćenje aktivnosti Agencije biće Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja. Ovo će biti regulisano izmjenama i dopunama Uredbe o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja koje su planirane za treći kvartal 2015. godine. Nadležni organ mora da bude potpuno nezavisan od Agencije za plaćanje.

Nadležni organ će donositi ključne odluke o osnivanju Agencije za plaćanje i njegove akreditacije formalno pravnim aktom.

Zajedno s Agencijom za plaćanja nadležno tijelo treba da usvoji strategiju akreditacije kojom se utvrđuju glavni koraci i vremenski okvir u uspostavljanju Agencije za plaćanja. Ova strategija pored drugih elemenata treba da sadrži organizacionu šemu Agencije za plaćanje, broj zaposlenih, strategiju zapošljavanja i obuke, pregled IT sistema koji treba da se razvija i procedure koje treba da se uspostave. Na osnovu strategije biće razrađen detaljan plan implementacije – koji pored aktivnosti koje treba preduzeti ukazuje i na odgovorna lica. Nadležni organ i menadžment treba pažljivo da prate napredak.

Ministar će odrediti nadležni organ u okviru Ministarstva, koji će angažovati nezavisno revizorsko tijelo za obavljanje akreditacione revizije Agencije za plaćanja.

Proces akreditacije će obuhvatiti:

- Samo-procenu od strane jedinice za unutrašnju reviziju (pregled procedura);
- Pre-akreditacionu reviziju od strane nezavisne revizorske kompanije/tijela;
- Akreditacija Agencije za plaćanje (koja može biti privremena).

c) Osnivanje Agencije za plaćanja

Od dana pristupanja Evropskoj uniji Crna Gora će imati samo jednu Agenciju za plaćanja spremnu da sprovodi tržišnu politiku i mjere programa ruralnog razvoja koje se finansiraju iz EAGF i EAFRD u potpunosti u skladu sa pravilima i propisima EU.

Na osnovu Zaključka Vlade od 27. oktobra 2011. godine imenovan je Direktorat za IPARD plaćanja u okviru Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, kao IPARD Agencija. Ovaj Direktorat za IPARD plaćanja će postati Agencija za plaćanja odgovorna za sprovođenje mjera Zajedničke poljoprivredne politike u Crnoj Gori počev od dana pristupanja Evropskoj uniji.

Agencija za plaćanja će biti spremna da primijeni sva potrebna pravila i propise Evropske unije koji se odnose na sprovođenje direktnih plaćanja, mjera ruralnog razvoja i zajedničke organizacije tržišta. Osnovni zadaci Agencije za plaćanja će uključivati administraciju, upravljanje, kontrolu, plaćanje i računovodstvo.

Prije nego što počne sa radom Agencija za plaćanja mora da ispuni zahtjeve EU pravne tekovine vezano za četiri ključna zadatka koji su predmet procesa akreditacije. Oni se tiču unutrašnjeg okruženja Agencije za plaćanja,

kontrolnih aktivnosti, informacije i komunikacije i praćenja, kao što je navedeno u Aneksu I Delegirane Regulative (EU) br. 907/2014.

U okviru Agencije za plaćanja biće uspostavljene sljedeće organizacione jedinice:

1. Kancelarija direktora – odnosi s javnošću, međunarodni odnosi, upravljanje dokumentacijom, upravljanje rizikom, prevarama i nepravilnostima;
2. Direkcija za internu reviziju – revizija korišćenja sredstava u implementaciji nacionalnih poljoprivrednih politika, mjera Zajedničke poljoprivredne politike i druge revizorske funkcije Agencije za plaćanja;
3. Direkcija za opšte i pravne poslove;
4. Direkcija za informacioni sistem;
5. Direkcija za baze podataka (uspostavljanje, održavanje i ažuriranje registara potrebnih za implementaciju IAKS sistema (Registar poljoprivrednih gazdinstava, LPIS i Registar prava na plaćanja) i ostalih poljoprivrednih registara);
6. Direkcija za direktnu podršku;
7. Direkcija za strukturnu podršku (odgovorna za definisanje procedura i upravljanje administrativnim kontrolama i autorizacijom plaćanja za mjere ruralnog razvoja, ne-IAKS šeme (EAFRD i nacionalne));
8. Direkcija za zajedničku organizaciju tržišta;
9. Direkcija za kontrolu na terenu;
10. Direkcija za finansije – Jedinica za finansijske poslove je odgovorna za izvršenje svih odobrenih isplata krajnjim korisnicima.

Agencija za plaćanja pored sjedišta u Podgorici imaće najmanje 7 regionalnih kancelarija. Dio kapaciteta savjetodavnih službi (Služba za selekciju stoke i Služba u biljnoj proizvodnji) biće premješteni u Agenciju za plaćanje, prvenstveno zbog njihovog iskustva u sprovođenju nacionalnih direktnih plaćanja (kontrola na terenu), nacionalnih i IPARD-Like mjera ruralnog razvoja (kontrola na terenu) i vođenju registra poljoprivrednih gazdinstava (pružanje pomoći poljoprivrednicima prilikom registracije). Premještanje jednog broja službenika iz savjetodavnih službi planirano je prije svega kako bi se iskoristilo njihovo stečeno iskustvo kao i obuke koje su imali za predstojeće zadatke. Ove kancelarije će biti dio Agencije za plaćanja:

- Regionalna kancelarija u Podgorici;
- Regionalna kancelarija u Nikšiću;
- Regionalna kancelarija u Pljevljima;
- Regionalna kancelarija u Bijelom Polju;
- Regionalna kancelarija u Beranama;
- Regionalna kancelarija u Baru;
- Regionalna kancelarija u Herceg Novom.

Prema Pravilniku⁴ o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva, trenutno ima 36 radnih mjesta u Direktoratu za IPARD plaćanja (uključujući i direktora). To će biti osnova za buduću Agenciju za plaćanja s namjerom daljeg razvoja, kao i rasta broja zaposlenih kako bi se postigli traženi standardi i kriterijumi neophodni za buduću Agenciju za plaćanja.

Za pripremu pisanih procedura u nadležnim direkcijama primjenjivaće se princip „četiri oka“ kako bi se obezbijedila odgovarajuća kontrola i nadzor. Osjetljiva radna mjesta biće identifikovana i nad njima će se sprovesti pojačan nadzor.

Agencija za plaćanja posebnu pažnju će posvetiti saradnji s drugim institucijama kako bi se obezbijedilo pravilno funkcionisanje čitavog sistema. Institucije s kojima će sarađivati uključuju savjetodavne službe (učešće u uspostavljanju i ažuriranju LPIS-a i Registra poljoprivrednih gazdinstava; pomoć poljoprivrednicima pri

⁴ Zaključak Vlade 08-3006/3 od 26.12.2013.

podnošenju zahtjeva za direktnu podršku, zahtjeva za mjere ruralnog razvoja, itd.), Veterinarsku upravu, Fitosanitarnu upravu, Agenciju za zaštitu životne sredine, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Upravu za vode (provjera ispunjenosti relevantnih nacionalnih i EU standarda za ulaganje u mjere ruralnog razvoja), Uprava za inspekcijske poslove (kontrola unakrsne usklađenosti). U slučaju određenih funkcija koje se delegiraju, Agencija za plaćanja potpisuje okvirne sporazume s delegiranim tijelima poštujući sve akreditacione zahtjeve. Sporazumom će se definisati odgovornosti obje strane, a nakon uspostavljanja procedura i IT sistema biće dopunjeni s detaljnim tehničkim sporazumima.

d) Imenovanje sertifikacionog tijela

Revizorsko tijelo Crne Gore, kao samostalan organ revizije, osnovano je Zakonom o reviziji sredstava iz fondova Evropske unije („Službeni list CG“, broj 14/2012 od 07.03.2012. godine). Revizorsko tijelo biće imenovano kao sertifikaciono tijelo. Zakonom o reviziji sredstava iz fondova Evropske unije propisano je da su subjekti revizije državni organi i organizacije, organi i organizacije jedinica lokalne samouprave, fizička i pravna lica koji primaju, koriste i upravljaju sredstvima fondova Evropske unije.

Revizorsko tijelo je funkcionalno nezavisno od svih aktera u sistemu upravljanja i kontrole sredstvima EU u Crnoj Gori. Revizorsko tijelo je isključivo odgovorno za reviziju sredstava iz fondova Evropske unije (instrumenata pretpristupne pomoći, strukturnih fondova nakon pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji i drugih EU fondova). Zadatak Revizorskog tijela je da ispita i potvrdi djelotvornost i stabilnost funkcionisanja sistema upravljanja i kontrole sredstvima iz EU fondova. Revizorsko tijelo će biti operativno nezavisno od Agencije za plaćanja i imaće neophodnu tehničku ekspertizu. Dužnosti i odgovornosti Revizorskog tijela će se definisati kroz sporazum koji će biti potpisan između Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja i Revizorskog tijela.

Glavne odgovornosti Revizorskog tijela će biti:

- Sprovođenje revizije rada Agencije za plaćanja u skladu sa međunarodno prihvaćenim revizorskim standardima, uzimajući u obzir i odgovarajuće smjernice EK za njihovu implementaciju;
- Vršenje kontrola tokom i nakon svake finansijske godine;
- Davanje sertifikata (potvrde) o tome da li se došlo do razumne garancije da su računi predstavljeni Komisiji istiniti, potpuni i vjerodostojni i da su se procedure interne kontrole koristile na zadovoljavajući način. Ova potvrda će biti zasnovana na ispitivanju procedura i uzorka transakcija. Ispitivanje treba da obuhvati administrativnu strukturu Agencije za plaćanja samo u dijelu koji se tiče pitanja da li je struktura u stanju da osigura da je usklađenost sa pravilima Zajednice provjerena prije nego su isplate izvršene. Revizorsko tijelo će napraviti izveštaje zasnovane na svojim nalazima. Izveštaji će obuhvatiti i delegirane funkcije.

e) Imenovanje Upravljačkog tijela

Upravljačko tijelo nadležno za programiranje, monitoring i evaluaciju mjera programa ruralnog razvoja biće Direktorat za ruralni razvoj u okviru Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja. Ovaj Direktorat trenutno djeluje kao Upravljačko tijelo za IPARD i u budućnosti će preuzeti odgovornost za upravljanje fondovima EAFRD-a. Vlada će usvojiti odluku o ovom imenovanju.

Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore za period 2015 – 2020. definiše osnovne strateške ciljeve ruralnog razvoja za taj period. Program za ruralni razvoj koji pokriva period poslije 2020. godine biće pripremljen u periodu 2018 – 2020. Shodno tome, do tada će biti završena nadogradnja i ažuriranje pisanih procedura, priručnika i softvera.

f) Imenovanje nadležnih kontrolnih tijela za unakrsnu usklađenost

Agencija za plaćanja biće odgovorna za sistem kontrole unakrsne usklađenosti kao i za koordinaciju različitih nadležnih kontrolnih tijela. Agencija za plaćanja razvije procedure za sprovođenje unakrsne usklađenosti. Uspostaviće se efikasan prenos informacija između Agencije za plaćanja i specijalizovanih kontrolnih tijela.

Kontrole unakrsne usklađenosti vršiče se uz podršku Integrisanog administrativnog i kontrolnog sistema (IAKS-a).

Nadležni organi koji će biti odgovorni za kontrolu i monitoring svih standarda unakrsne usklađenosti su uspostavljeni i funkcionalni. Institucije koje su uključene su Veterinarska uprava, Fitosanitarna uprava, Agencija za zaštitu životne sredine, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Uprava za vode i Uprava za inspeksijske poslove.

Za naredni period važno je da se usvoji pravni osnov u vezi sa pitanjima unakrsne usklađenosti, gdje će svi GAEC i SMR uslovi biti propisani kao i odgovornost za sprovođenje kontrola i provjera o poštovanju unakrsne usklađenosti. Nacionalni zahtjevi biće usklađeni s relevantnim direktivama i regulativama EU koje su navedene u Aneksu II Regulative (EU) 1306/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta o finansiranju, upravljanju i praćenju Zajedničke poljoprivredne politike. Pogledati Aneks ovog dokumenta koji pokazuje vremenske rokove.

Potrebno je razviti administrativne kapacitete za sprovođenje unakrsne usklađenosti, kako za nadležne organe tako i za Agenciju za plaćanja.

Integrisani administrativni i kontrolni sistem (IAKS)

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Prema principu zajedničkog upravljanja, države članice moraju da preduzmu neophodne mjere kako bi se osiguralo da se transakcije koje finansira Evropski fond za garancije u poljoprivredi (EAGF) sprovode pravilno. Države članice moraju da spriječe nepravilnosti i preduzmu odgovarajuće mjere ukoliko se pojave. U tu svrhu, nacionalne vlasti su u obavezi da uspostave Integrisani administrativni kontrolni sistem (IAKS) kako bi se osiguralo da se sva plaćanja vrše ispravno, spriječe nepravilnosti otkrivene u kontrolama, ispituju, a zatim iznosi koji su neopravdano plaćeni nadoknade.

Integrisani administrativni kontrolni sistem je najvažniji sistem za upravljanje i kontrolu plaćanja poljoprivrednicima uspostavljen od strane država članica u primjeni Zajedničke poljoprivredne politike. On pruža jedinstvenu osnovu za kontrolu i između ostalih zahtjeva, pokriva administrativne kontrole i kontrole na terenu kao i IT sistem koji podržava nacionalnu administraciju u obavljanju svojih funkcija. IAKS-om mora upravljati akreditovana Agencija za plaćanja. Ona obuhvata sve šeme podrške direktnih plaćanja, kao i određene mjere ruralnog razvoja. Osim toga, koristi se i za upravljanje kontrolama koje su uspostavljene kako bi se poštovali zahtjevi i standardi koje propisuju odredbe unakrsne usklađenosti.

IAKS se sastoji od niza kompjuterizovanih i međusobno povezanih baza podataka koje se koriste za prijem i obradu zahtjeva za podršku i podataka. IAKS sadrži sljedeće elemente:

- kompjuterizovanu bazu podataka;
- identifikacioni sistem za poljoprivredne parcele – Sistem za identifikaciju zemljišnih parcela (LPIS);
- sistem za identifikaciju i registraciju prava na plaćanja;
- zahtjeve za podršku i zahtjeve za plaćanje;
- integrisani sistem kontrole;
- jedinstveni sistem za registrovanje identiteta svakog korisnika koji podnosi zahtjev za podršku ili zahtjev za plaćanje;
- sistem za identifikaciju i registraciju životinja.

Pravni zahtjevi u vezi IAKS-a postavljeni su u sljedećim propisima:

- Regulativa (EU) br. 1307/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta o uspostavljanju pravila za direktna plaćanja poljoprivrednicima prema šemama podrške u okviru zajedničke poljoprivredne politike;

- Implementaciona Regulativa Komisije (EU) br. 641/2014 od 16. juna 2014. godine, kojom su propisana pravila za primjenu Regulative (EU) br. 1307/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta u vezi sa direktnim plaćanjima poljoprivrednicima prema šemama podrške u okviru zajedničke poljoprivredne politike;
- Implementaciona Regulativa Komisije (EU) br. 809/2014 od 17. jula 2014. godine, kojom su propisana pravila za primjenu Regulative (EU) 1306/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta u vezi sa jedinstvenim sistemom upravljanja i kontrole, mjere ruralnog razvoja i unakrsne usklađenosti.

Stanje u Crnoj Gori

Pravni osnov za identifikaciju svakog korisnika koji podnese zahtjev za podršku ili zahtev za plaćanje je Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službeni list Crne Gore“ 56/09) i Pravilnik o obliku i načinu vođenja registra lica i registra poljoprivrednih gazdinstava („Službeni list Crne Gore“, broj 16/14).

Zahtjevi za direktna plaćanja trenutno se podnose u papirnoj formi. Zakon o identifikaciji i registraciji životinja („Službeni list Crne Gore“, broj 48/07) reguliše načine i procedure identifikacije i registracije domaćih životinja, kao i registraciju gazdinstava na kojima se uzgajaju domaće životinje. Namjera je da svi registri životinja budu potpuno integrisani kao dio IAKS-a. Uspostavljanje i održavanje registra je u nadležnosti Veterinarske uprave. Identifikacija i registracija goveda završena je 2008. godine, a malih preživara (ovaca i koza) 2011. dok je identifikacija i registracija svinja u toku u okviru projekta koji finansira EU (IPA 2011 – Jačanje veterinarske službe).

Pravni osnov za uspostavljanje LPIS-a je propisan Pravilnikom o obliku i načinu vođenja registra subjekata i registra poljoprivrednih gazdinstava („Službeni list CG“, broj 16/14). Razvoj LPIS-a u Crnoj Gori (2 miliona €) finansira se kroz EU projekat u okviru IPA 2013.

Predložene aktivnosti

Buduća Agencija za plaćanja biće odgovorna za implementaciju EAGF direktnih plaćanja, plaćanja za mjere EAFRD-a koje su vezane za površinu i nacionalnih mjera za direktnu podršku.

Agencija za plaćanja nadgledaće uspostavljanje potpuno funkcionalnog Integrisanog administrativnog i kontrolnog sistem (IAKS) koji će biti uspostavljen do datuma pristupanja, kako bi se plaćanja vršila ispravno, nepravilnosti bile spriječene, otkrivene u kontrolama, ispraćene, a zatim bi iznosi koji su neopravdano plaćeni bili nadoknađeni.

Odgovornost svakog tijela uključenog u IAKS (na centralnom, regionalnom i lokalnom nivou, uključujući eventualne organizacije proizvođača) biće jasna. Ovo će obuhvatiti sljedeće faze administrativnih i kontrolnih procedura – prijem zahtjeva, administrativne kontrole, uključujući unakrsnu provjeru nezavisnog skupa podataka, kontrole na terenu, odluke u pogledu smanjenja i sankcija koje se primjenjuju, autorizacije plaćanja, nadzor/praćenje obavljenih aktivnosti.

Agencija za plaćanja će uspostaviti IT sistem koji će podržati sve procese u okviru IAKS sistema.

Neophodni elementi koji će omogućiti rad IAKS-a uključuju:

- Sistem za identifikaciju zemljišnih parcela (LPIS) biće uspostavljen za identifikaciju poljoprivrednih parcela u pogledu provjere prihvatljivosti, identifikacije i tačnosti;
- Kompjuterizovane baze podataka biće uspostavljene i sadržaće informacije o zahtjevima za podršku omogućavajući pravilno funkcionisanje administracije i kontrole zahtjeva;
- Zahtjevi za podršku će biti razvijeni kako bi omogućili sprovođenje neophodnih provjera i blagovremeno i tačno evidentiranje podataka;
- Administrativne kontrole biće organizovane kako bi se omogućila blagovremena unakrsna provjera prihvatljivosti podrške u 100% slučajeva;

- Registar poljoprivrednih gazdinstava za identifikaciju korisnika;
- Registri životinja;
- IT sistem za upravljanje kontrolama na terenu;
- Registar prava na plaćanje.

a) Registar poljoprivrednih gazdinstava (sistem za identifikaciju korisnika)

Crna Gora je obezbijedila sredstva i pokrenula projekat za uspostavljanje registra poljoprivrednih gazdinstava. Cilj projekta je da se uspostavi potpuno funkcionalni sistem za Registar poljoprivrednih gazdinstava kao osnova za jedinstvenu identifikaciju poljoprivrednih gazdinstava, kao i da se poveže s postojećim registrima (registar životinja, katastar i centralni registar stanovništva) i da se napravi veza s planiranim registrima. Zakonodavstvo o IAKS-u propisuje jedinstveni sistem za snimanje identiteta svakog korisnika koji garantuje jedinstvenu identifikaciju u vezi sa svim zahtjevima za podršku i plaćanja ili drugim izjavama koje su isti korisnici podnijeli. Projekat uspostavljanja registra poljoprivrednih gazdinstava treba da bude završen do kraja 2015. godine. Trenutno se proces prijave u Registar poljoprivrednih gazdinstava obavlja ručno, dok softver ne bude spreman. Hardver je već nabavljen. Sistem će se koristiti kao sastavni dio sistema kontrole za nacionalna i EU direktna plaćanja.

Operativni sistem registra poljoprivrednih gazdinstava radi kako sa MS Windows tako i sa otvorenim operativnim sistemima kao što je Linux i relaciona baza podataka sistema upravljanja (RDBMS) - uspostavljen na PostgreSQL/PostGIS, koji je otvoreni sistem. Ovaj sistem, gdje je moguće, može se povezati i s drugim RDBMS kao i operativnim sistemima koji rade na odgovarajućoj bazi podataka, uključujući, na primjer, SQL Server i Oracle.

b) Identifikacioni sistem zemljišnih parcela (LPIS)

Pravni osnov za uspostavljanje Sistema za identifikaciju zemljišnih parcela (LPIS) u Crnoj Gori je propisan Pravilnikom o obliku i načinu vođenja registra subjekata i registra poljoprivrednih gazdinstava („Službeni list CG“, broj 16/14).

Buduća Agencija za plaćanja biće u potpunosti odgovorna za uspostavljanje i održavanje LPIS-a u Crnoj Gori. Ovaj projekat će se realizovati zajedno s Ministarstvom poljoprivrede i ruralnog razvoja, Upravom za nekretnine i savjetodavnim službama.

Za uspostavljanje LPIS-a pružena je finansijska podrška EU u okviru IPA 2013 (2 miliona €). Konačan rezultat projekta biće potpuno operativan LPIS za Crnu Goru.

Kroz ovaj projekat tehničke podrške (očekuje se da će početi s realizacijom u prvom kvartalu 2016. godine) biće sprovedene sljedeće aktivnosti:

- strateška procjena i pristup za razvoj LPIS-a u Crnoj Gori (pravni okvir, procjena postojeće infrastrukture);
- uspostavljena LPIS struktura – definisanje LPIS propisa (Pravilnik za LPIS – definisanje prava i obaveza poljoprivrednika, procedura registracije i ažuriranje podataka, tehnička pravila);
- tehničke specifikacije za hardver, softver, ortofoto karte i IT mrežu kompatibilni sa registrom poljoprivrednih gazdinstava;
- planiranje i organizovanje obuka;
- definisanje LPIS procesa (definisanje metodologije za kvalitetnu kontrolu ulaznih i izlaznih podataka, itd.);
- razvijanje osnove za funkcionisanje LPIS-a (uspostavljen i operativan na čitavoj teritoriji države);
- vođenje informativne kampanje za LPIS.

U Upravi za nekretnine već postoje karte (ortofoto karte datiraju iz 2010. godine, digitalni katastarski plan, digitalna karta terena) koje će se koristiti za pilot projekat. Međutim, predviđeno je da za potpuno funkcionisanje LPIS projekta ortofoto mape budu ponovo snimljene tokom ovog projekta.

Referentna parcela je definisana u već postojećem pravilniku kao poljoprivredni blok, ali sadržaj (unutar LPIS parcele) biće utvrđen kroz komponentu tehničke pomoći ovog projekta. Uspostavljanje potpuno funkcionalnog sistema za identifikaciju zemljišnih parcela (LPIS), uz primjenu GIS tehnika planirano je za 2017. godinu. Podaci o pojedinačnim parcelama će se upisivati na osnovu izjava nosioca poljoprivrednih gazdinstava koristeći: digitalne katastarske planove, topografske karte i digitalni model reljefa kao i najnoviji ortofoto – snimak, tako da će uz pomoć softvera biti omogućena vizualizacija poljoprivrednog zemljišta na digitalnim ortofoto kartama i definisanje granica LPIS parcele. Informacije neće biti utvrđene samo na osnovu obavještenja poljoprivrednika, već će obuhvatiti podatke iz katastarskog sistema na posebnom sloju.

Za kontrolu kvaliteta LPIS-a, Agencija za plaćanja će koristiti terenske i satelitske kontrole.

c) Baza podataka zahtjeva za podršku (kompjuterizovana baza podataka)

Kompjuterizovana baza podataka (baza podataka zahtjeva za podršku) evidentiraće za svakog korisnika podrške podatke dobijene iz zahtjeva za podršku i zahtjeva za plaćanje. Baza podataka će, posebno, dozvoliti konsultacije preko nadležnog organa države članice o podacima koji se odnose na tekuću kalendarsku i/ili marketinšku godinu i/ili prethodnih deset godina.

Predviđeno je da softver i baza podataka zahtjeva za podršku budu razvijeni i implementirani nakon uspostavljanja registra poljoprivrednih gazdinstava i LPIS sistema. Aplikacija za podršku je dio IAKS-a, a troškovi su predviđeni u Aneksu II.

d) Registri životinja

Uspostavljanje sistema za identifikaciju i registraciju svinja je u toku, i isti finansiran je od strane EU: IPA projekata – „Jačanje veterinarske službe” (IPA 2011) (svinje). Planirano je da svi registri životinja budu potpuno integrisani u IAKS do dana pristupanja EU.

e) Registar prava na plaćanja

Agencija za plaćanja biće odgovorna za:

- Dodjeljivanje prava na plaćanja (osnovna prava na plaćanja i prava iz nacionalnih rezervi);
- Praćenje prenosa prava na plaćanja (prodajom, zakupom, kroz nasljeđivanje);
- Vraćanje neaktivnih prava na plaćanja u nacionalne rezerve;
- Održavanje registra prava na plaćanja;
- Unakrsnu provjeru podataka u registru prava na plaćanja sa podacima iz zahtjeva za podršku za direktna plaćanja i sa podacima iz registra poljoprivrednih parcela.

Agencija za plaćanja će uspostaviti IT sistem koji će predstaviti podršku svim gore navedenim procesima.

U cilju uspostavljanja navedenih procesa koji obezbjeđuju potpunu usklađenost sa zahtjevima za plaćanja po EAGF, glavni zadaci i rokovi su navedeni u Aneksu I ovog dokumenta.

Mjere ruralnog razvoja

Trenutno, Direktorat za IPARD plaćanja sprovodi nacionalne mjere ruralnog razvoja, uključujući mjere kao što je IPARD-like i mjere finansirane iz kredita Svjetske banke (MIDAS grantovi). Tokom 2016. godine planirano je da se akredituju dvije mjere iz IPARD- II programa.

Buduća organizacija implementacije EU mjera ruralnog razvoja će se razvijati na osnovu postojeće organizacione strukture Direktorata za IPARD plaćanja sa kontinuiranim povećanjem broja zaposlenih i usaglašavanja organizacione strukture u skladu sa potrebama EAFRD. Agencija za plaćanja biće odgovorna za implementaciju mjera navedenih u poglavlju o ruralnom razvoju (Poglavlje 7).

Sprovođenje EAFRD mjera će se vršiti na dva nivoa: regionalnom i centralnom. Sprovođenje IAKS-a povezanog sa EAFRD mjerama biće implementirano na isti način, kao i sa EAGF šemama direktnih plaćanja. Pošto će većina mjera biti transponovana iz IPARD-a ka EAFRD-u, aktivnosti će pratiti već uspostavljen sistem sprovođenja.

Aktivnosti akreditacije za EAFRD mjere zavisice od napretka u razvoju programa ruralnog razvoja. Analiza obima posla će biti ažurirana u skladu sa programom ruralnog razvoja (nakon 2020. godine), a procedure će biti ažurirane u skladu sa novim propisima za mjere ruralnog razvoja. Ovaj sistem će biti elektronski podržan od strane IT sistema Agencije za plaćanja. U zavisnosti od ovih aktivnosti identifikovat će se potrebe za novim kadrovima.

Zajednička organizacija tržišta

Danom pristupanja Evropskoj uniji, Crna Gora će morati da ima u potpunosti uspostavljen funkcionalan sistem za implementaciju Zajedničke organizacije tržišta. Kako bi se ostvario ovaj cilj, Agencija za plaćanja mora proći dugotrajne i po pitanju resursa, vrlo zahtijevne pripreme osmišljavanja, podešavanja i testiranja sistema, kao i edukacije administrativnog osoblja i informisanja budućih korisnika.

Ovaj sistem biće elektronski podržan od strane IT sistema.

Plaćanja, računovodstvo i izvještavanje

U skladu sa kriterijumima za akreditaciju (interno okruženje), organizaciona struktura zahtijeva razdvajanje sljedeće tri funkcije: autorizaciju i kontrolu plaćanja, izvršavanje plaćanja i računovodstvenu evidenciju plaćanja. Ove odvojene organizacione jedinice biće uspostavljene tokom pripreme IPARD agencije.

Gore pomenute organizacione jedinice biće osnova za dalji razvoj sistema za implementaciju izvršavanja plaćanja, knjigovodstva i poslova izvještavanja koji se odnose na EAGF i EAFRD sredstva, kao i poslove koji se odnose na druga plaćanja, od trenutka akreditacije Agencije za plaćanja. Za realizaciju ovih procedura biće obezbijedena IT podrška. Svi navedeni sistemi će biti integrisani u IAKS.

Unutrašnja revizija

Unutrašnja revizija je osnovana u skladu sa kriterijumima za uspostavljanje IPARD Agencije. Ova služba djeluje u skladu sa međunarodno prihvaćenim standardima revizije i Kodeksa etike za unutrašnje revizore.

Ovo će biti osnova za uspostavljanje Direkcije za unutrašnju reviziju u budućoj Agenciji za plaćanja. Unutrašnja revizija će biti odgovorna za nezavisnu funkciju ispitivanja, prije svega na operativnom nivou i direktno će izvještavati menadžment Agencije (direktora). Nezavisnost u poslovanju, administrativna i funkcionalna, definisana je u povelji o Unutrašnjoj reviziji, internom dokumentu potpisanom od strane direktora i načelnika Direkcije za unutrašnju reviziju. Unutrašnja revizija je takođe razvila priručnik za reviziju kao pisanu proceduru koja daje uputstva, pomoć i informacije o Unutrašnjoj reviziji unutrašnjim revizorima u Direkciji. Priručnik definiše detaljnije sfere rada unutrašnje revizije, metodologiju i metode rada unutrašnje revizije.

Administrativna nezavisnost je osigurana na taj način što je Direkcija za unutrašnju reviziju direktno podređena direktoru Agencije. Unutrašnja revizija samostalno definiše mjere i metode rada za implementaciju zadataka.

Informisanje i odnosi s javnošću

Zadaci vezani za organizaciju i implementaciju aktivnosti informisanja i odnosa s javnošću biće odgovornost Agencije za plaćanja u saradnji s Ministarstvom poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Ciljevi aktivnosti informisanja i odnosa s javnošću biće sljedeći:

- osigurati maksimalnu korist od implementacije EU – direktnih plaćanja, organizacija zajedničkog tržišta, šema ruralnih mjera uključivanjem što većeg broja prihvatljivih poljoprivrednih proizvođača;

- minimizirati broj potrebnih ispravki i broj sankcije nametnutih od strane Agencije za plaćanja, posebno prve godine, koje proizlaze iz nedovoljne informisanosti podnosioca zahtjeva;
- uspostaviti povjerenje javnosti u aktivnosti Agencije za plaćanja i Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, kao i insitucija s kojima saraduje;
- povećati svijest javnosti što se tiče (prednosti) EU.

Direkcija za PR će pripremiti opštu „Komunikacionu strategiju“, dokument za Agenciju za plaćanja, koja obezbjeđuje opšti okvir i prikaz sredstava komunikacija, metode i aktivnosti namijenjene opštoj javnosti kao i posebnim ciljnim grupama (poljoprivrednim proizvođačima, potencijalnim korisnicima, drugim relevantnim institucijama, medijima, itd). Komunikaciona strategija će definisati vrstu i upotrebu štampanih/pisanih promotivnih i informativnih materijala (uključujući veb sajt Agencije i Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja), prezentacije, radionice i druge vrste aktivnosti direktne komunikacije, povezane ne samo sa određenim mjerama podrške, programima i šemama koje će biti implementirane od strane Agencije nego i o samoj Agenciji i njenom radu, kao i promotivni materijali o ZPP EU i uopšte o poljoprivredi.

IT i mrežna infrastruktura

Zaposleni u Direktoratu za IPARD plaćanja koriste personalne računare koji su povezani na mrežu državnih organa. Serveri, mreža i komunikaciona oprema odgovornost su Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije (MIDT). Zaposleni u MIDT-u su dužni da održavaju pomenute stavke. Oprema je smještena u bezbjednom radnom okruženju MIDT-a, dok je bezbjednost IT sistema odgovornost pomenutog Ministarstva. U cilju sprovođenja standarda bezbjednosti pripremljene su procedure za skladištenje i povratak sačuvanih podataka s personalnih računara zaposlenih u Direktoratu za IPARD plaćanja i podataka koji se nalaze u dijeljenim folderima.

U okviru Agencije za plaćanje biće uspostavljena IT direkcija koja će biti odgovorna za implementaciju i održavanje ICT sistema.

Kao dio projekta rekonstrukcije zgrade za Agenciju za plaćanja biće uspostavljena IT infrastruktura. Sistem i server sala će biti izgrađeni u skladu sa bezbjednosnim standardima ISO 27002. Kroz uspostavljanje IAKS komponenti biće nabavljeni hardver i softver potrebni za funkcionisanje svake pojedinačne komponente u Agenciji za plaćanja i regionalnim kancelarijama.

Agencija za plaćanja će uspostaviti jedinstven i integrisan multifunkcionalni IT sistem za podršku svim funkcijama. Sistem će biti stabilan, modularan i fleksibilan. Sistem će se razviti u potpunosti u skladu sa ISO standardima. Tokom 2015. godine biće uspostavljena infrastruktura za instalaciju IT centra. Planirano je da opremanje i instalacija centralnog sistema IT centra bude završena do kraja 2015. godine. Da bi podržao aktivnosti i rad Agencije za plaćanja, integrisani IT sistem će biti razvijen, kako bi se pokrile sve funkcije vezane za sprovođenje Zajedničke poljoprivredne politike.

Vremenski rok za aktivnosti – Aneks I

Vremenski raspored za preduzimanje aktivnosti i radnji koje su neophodne za osnivanje Agencije za plaćanje i IACS-a navedeni su u Aneksu I.

Finansiranje – Aneks II

Aneks II opisuje projektovana sredstva neophodna za osnivanje Agencije za plaćanja i uspostavljanje IACS-a u cilju sprovođenja Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) nakon pristupanja EU. Finansiranje će se obezbijediti kroz nacionalna, EU i sredstva Svjetske banke.

4 DRŽAVNA POMOĆ

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Glavni zahtjevi EU pravne tekovine koji se odnose na pravila državne pomoći u oblasti poljoprivrede, propisani su sljedećim regulativama/uputstvima:

- Smjernice EU za državnu pomoć u sektorima poljoprivrede i šumarstva i u ruralnim područjima 2014 do 2020. (2014/C 204/01);
- Regulativom Komisije (EU) br. 702/2014 od 25.06.2014. objavljene su određene kategorije pomoći poljoprivredi i šumarstvu i ruralnim područjima, koje su kompatibilne sa unutrašnjim tržištem, primjenom članova 107 i 108 Ugovora o funkcionisanju EU;
- Regulativa Komisije (EU) br. 1408/2013 od 18.12.2013. o primjeni članova 107 i 108 Ugovora o funkcionisanju EU, koja se odnosi na „de minimis“ pomoći u poljoprivrednom sektoru;
- Regulativa Komisije (EU) br. 1407/2013 od 18.12.2013. o primjeni članova 107 i 108 Ugovora o funkcionisanju EU, za „de minimis“ pomoć, kao i drugih horizontalnih propisa vezanih za državnu pomoć.

Cilj kontrole državne pomoći je da se osigura da javne intervencije ne poremete konkurenciju i trgovinu unutar Evropske unije. U Ugovoru o funkcionisanju Evropske unije (TFEU) Državna pomoć je regulisana članovima 107 do 109. Prema članu 107 (1) TFEU bilo kakva pomoć odobrena od strane država članica ili putem državnih resursa u bilo kom obliku koja narušava ili prijeti da naruši konkurenciju davanjem prednosti određenim preduzetnicima ili proizvodnji određenih roba, će u mjeri u kojoj to utiče na trgovinu između država članica biti u suprotnosti sa unutrašnjim tržištem, izuzev ako je drugačije propisano u ugovorima. Generalno, Državna pomoć nije dozvoljena, međutim, postoje izuzeci od ovog pravila. Kao opšte pravilo pomoć nemože biti odobrena prije nego što je odobreno ili izuzeti iz obaveštenja, osim ako je odobrena kao de minimis pomoći u skladu sa odredbama jedne od gore navedenih de minimis propisima.

Politikom državne pomoći uređuju se pravila za odobravanje podrške korisnicima nacionalnog budžeta (centralnog, regionalnog i lokalnog budžeta). Ona nastoji da omoguće slobodnu konkurenciju, efikasnu alokaciju resursa, dobro funkcionisanje unutrašnjeg tržišta, uz poštovanje međunarodnih obaveza EU. Pravila državne pomoći su bazirana na tri različita principa:

- Prate opšte principe politike konkurencije;
- Moraju biti koherentna i konzistentna sa EU zajedničkim poljoprivrednim i ruralnim razvojnim politikama;
- Uzimaju u obzir međunarodne obaveze EU;

Stanje u Crnoj Gori

Što se tiče državne pomoći, Crna Gora primjenjuje niz mjera za dodjelu novčane pomoći poljoprivrednicima. Ove mjere uključuju kofinansiranje troškova osiguranja za grupe proizvođača, subvencioniranje promotivnih kampanja, kao i podrška pčelarstvu, borbi protiv bolesti životinja i biljaka.

Predložene aktivnosti

U 2018. godini će biti sprovedena analiza koja će za cilj imati poređenje sadašnje Državne pomoći Crne Gore i raspoloživih mjera EU, iz čega će proisteći odluka koji programi podrške će biti sprovedeni u okviru Državne pomoći. TAIEX pomoć će biti neophodna kako bi se ojačala struktura koja će sprovoditi Državnu pomoć u sektoru poljoprivrede.

Crna Gora će uspostaviti pravnu osnovu za primjenu pravila o Državnoj pomoći u poljoprivredi i sistem izvještavanja o Državnoj pomoći Evropskoj komisiji, u skladu sa pravnom tekovinom EU do trenutka pristupanja. U cilju obezbjeđivanja pravilnog funkcionisanja politike Državne pomoći, revizija svih administrativnih zahtjeva (uključujući i strukture koje primaju zahtjeve za pomoć i odobravaju pomoć,

imenovanje nadležnih tijela koja će upravljati državnom pomoći, zapošljavanje i/ili obuka kadrova za upravljanje zahtjevima i pružanje informacija svim relevantnim stranama) će biti sprovedena.

5 MREŽE RAČUNOVODSTVENIH PODATAKA POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA (FADN)

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Mreža računovodstvenih podataka na poljoprivrednim gazdinstvima (FADN), je instrument za vrednovanje prihoda poljoprivrednih gazdinstava i za utvrđivanje uticaja Zajedničke poljoprivredne politike EU. Sastoji se od godišnjeg istraživanja sprovedenog od strane država članica. Regulisana je sljedećim regulativama:

- Regulativa Savjeta (EZ) br. 1217/2009 od 30. novembra 2009. o uspostavljanju mreže za sakupljanje računovodstvenih podataka o prihodima i poslovanju poljoprivrednih gazdinstava u Evropskoj uniji;
- Regulativa Komisije (EZ) br. 1291/2009 od 18. decembra 2009. o odabiru izvještajnih gazdinstava radi utvrđivanja prihoda poljoprivrednih gazdinstava;
- Regulativa Komisije (EZ) br. 385/2012 od 30. aprila 2012. o podacima poljoprivrednog gazdinstva koji se upotrebljavaju radi utvrđivanja prihoda poljoprivrednih gazdinstava i analiziranja poslovanja tih gazdinstava;
- Regulativa Komisije (EZ) br. 1242/2008 od 8. decembra 2008. o utvrđivanju tipologije Zajednice za poljoprivredna gazdinstva;
- Regulativa Komisije (EZ) br. 224/2011 od 7. marta 2011. kojom se utvrđuju standardne naknade za poljoprivredna gazdinstva za finansijsku godinu 2011. u okviru mreže računovodstvenih podataka na poljoprivrednim gazdinstvima;
- Delegirana Regulativa Komisije (EU) br. 1198/2014 od 1. avgusta 2014. o dopuni Regulative Savjeta (EZ) 1217/2009 o uspostavljanju sistema za prikupljanje knjigovodstvenih podataka o prihodima i poslovnim aktivnostima poljoprivrednih gazdinstava u Evropskoj uniji;
- Implementaciona Regulativa Komisije (EU) 2015/220 od 3. februara 2015. o utvrđivanju pravila za primjenu Regulative Savjeta (EZ) 1217/2009 o uspostavljanju sistema za prikupljanje knjigovodstvenih podataka o prihodima i poslovnim aktivnostima poljoprivrednih gazdinstava u Evropskoj uniji.

Mreža za prikupljanje računovodstvenih podataka omogućava Komisiji praćenje situacije na poljoprivrednim gazdinstvima u EU. Mreža u suštini obezbjeđuje podatke o prihodima i ekonomskim aktivnostima poljoprivrednih gazdinstava. Podaci se koriste za analizu, razvoj i evaluaciju Zajedničke poljoprivredne politike. Ona pruža sveobuhvatan pregled poslovanja poljoprivrednih gazdinstava u EU. Informacije se prikupljaju sa odabranih poljoprivrednih gazdinstava.

Države članice su odgovorne za istraživanja na njihovoj teritoriji. U tom cilju, one formiraju dva organa – Agenciju za vezu (FADN agenciju), koja prikuplja podatke i prosljeđuje ih EK, i Nacionalni odbor (FADN odbor), koji je odgovoran za odabir izvještajnih gazdinstava.

Računovodstvene kancelarije obrađuju podatke prikupljene od strane Agencije za vezu. Ove kancelarije sastavljaju izvještaje za sva poljoprivredna gazdinstva. Izvještaji sadrže podatke koji omogućavaju dva tipa istraživanja: procjena prihoda na poljoprivrednim gazdinstvima i procjenu poslovnih aktivnosti na poljoprivrednim gazdinstvima.

Trenutno stanje u Crnoj Gori

FADN sistem još uvijek nije uspostavljen u Crnoj Gori, ali je tipologija poljoprivrednih gazdinstava koja su uključena u popis poljoprivrede 2010. godine razvijena korišćenjem vrijednosti standardnog outputa (SO). Tipologija sadrži klasifikaciju poljoprivrednih gazdinstava po ekonomskoj veličini i vrsti proizvodnje. Tipologija je preduslov za selekciju uzorka poljoprivrednih gazdinstava koja će biti uključena u FADN istraživanje.

Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službeni list Crne Gore” broj 56/09) predviđeno je uspostavljanje sistema računovodstvenih podataka na poljoprivrednim gazdinstvima.

Predložene aktivnosti

U cilju razvijanja FADN u skladu sa EU propisima, biće sprovedene sljedeće aktivnosti:

Tabela 2: Implementacija FADN-a u Crnoj Gori

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Potpisivanje Memoranduma o razumijevanju između Ministarstva, MONSTAT-a, Savjetodavnih službi i Biotehničkog fakulteta o uspostavljanju FADN sistema	MPRR	2015
Zapošljavanje i edukacija kadra za upravljanje sistemom FADN	MPRR	2016 - kontinuirano
Donošenje Pravilnika o sistemu računovodstvenih podataka poljoprivrednih gazdinstava (imenovanje Nacionalnog odbora i Agencije za vezu – FADN agencije)	MPRR	2017
1. Uspostavljanje Nacionalnog odbora 2. Uspostavljanje Agencije za vezu	MPRR	2017
Priprema metodoloških priručnika (uključujući obrasce i uputstva za računovodstvene službenike)	MPRR	2017
Upoznavanje poljoprivrednika s FADN sistemom (seminari, radionice, brošure)	MPRR, Savjetodavne službe	2018 - 2020
Obuka računovodstvenih službenika	MPRR, Savjetodavne službe	2017 - 2020
Razvoj FADN softverske podrške (IT podrška)	MPRR	2018
Implementacija istraživanja na uzorku s ciljem da se kontrolišu metodološki i organizacioni aspekti (Pilot projekat)	MPRR, Savjetodavne službe u saradnji sa MONSTAT-om i Biotehničkim fakultetom	2018
Obrada podataka i kontrola (Pilot projekt)	MPRR, Savjetodavne službe	2018
Definisanje FADN populacije Definisanje FADN uzorka	MPRR, Savjetodavne službe u saradnji sa MONSTAT-om i Biotehničkim fakultetom	2018
Implementacija potpuno funkcionalnog FADN sistema u skladu s pravilima EU	MPRR, Savjetodavne službe	2020
Dobijanje FADN rezultata u skladu sa pravilima EU	MPRR	2020

Procijenjeno je da će troškovi biti oko 300.000€.

6 ZAJEDNIČKA ORGANIZACIJA TRŽIŠTA POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA (CMO)

Opšte odredbe EU pravne tekovine

Evropska unija je donijela zajednička pravila za funkcionisanje tržišta poljoprivrednih proizvoda, tržišne standarde za poljoprivredne proizvode i pravila za uvoz i izvoz istih u/iz Evropske unije. Regulativom Evropskog parlamenta i Savjeta br. 1308/2013 (u daljem tekstu Regulativa 1308/2013), propisana su generalna pravila za funkcionisanje tržišta poljoprivrednih proizvoda. Opšte odredbe obuhvataju: definicije sektora (Aneks II Regulative) i proizvoda (Aneks I Regulative), definicije tržišne godine za različite sektore, kao i utvrđivanje referentnih pragova za cijene određenih poljoprivrednih proizvoda (žitarice, pirinač, šećer, junetina i teletina, mlijeko i mliječni proizvodi, svinjsko meso i maslinovo ulje).

Države članice su obavezne da sprovode neke važne mehanizme kojima je regulisano zajedničko tržište poljoprivrednih proizvoda, a to su: trgovinski mehanizmi (dozvole za uvoz i izvoz, raspodjela carinskih kvota, funkcionisanje sistema kontrole izvoza, primjena pravila iz Carinskog Zakona Unije), interventne mjere, prava sadnje vinograda, organizacije proizvođača i primjena tržišnih standarda, kao i da vrše kontrolu sprovođenja istih.

Trenutna situacija u Crnoj Gori

S obzirom da Crna Gora nema proizvodnju svih poljoprivrednih proizvoda koji se proizvode u EU, nema uspostavljen pravni okvir za primjenu svih tržišnih standarda koji su na snazi u EU. Bez obzira na to, do trenutka članstva u EU, Crna Gora će morati da donese sve propise vezane za primjenu tržišnih mehanizama u skladu sa pravnom tekovinom EU i uspostavi sistem za njihovu primjenu, uključujući i interventna skladišta. Takođe, Crna Gora će morati da uvede određene trgovinske mjere (kao pr. sertifikate, carinske kontrole i dr.).

Crna Gora će 2016. godine donijeti Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda u kom će biti prenešene opšte definicije iz Regulative 1308/2013. Zakonom će biti definisane i uloge ostalih institucija koje će biti nadležne za sprovođenje određenih mjera koje se odnose na zajedničku organizaciju tržišta, kao što su Agencija za plaćanje, nadležne inspekcije i Uprava carina, dok će sveukupna koordinacija sprovođenja istih biti u nadležnosti Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Crna Gora će prvo uvoditi tržišne mehanizme za one sektore koji su važni za Crnu Goru, ali će istovremeno raditi i na jačanju administrativnih kapaciteta, kako bi se do trenutka ulaska u EU, stvorili uslovi za punu primjenu pravne tekovine EU iz ove oblasti.

U nastavku je dat detaljan pregled usklađivanja sa EU mjerama koje se odnose na zajedničku organizaciju tržišta poljoprivrednih proizvoda.

Intervencije na tržištu/Javne intervencije i pomoć za privatna skladišta

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Interventne mjere mogu biti u sljedećem obliku:

- **Javne intervencije** podrazumijevaju kupovinu proizvoda od strane nadležnih tijela država članica i njihovo skladištenje do trenutka otklanjanja poremećaja nastalih na tržištu. Ova mjera se može primjeniti pod određenim uslovima na sljedeće proizvode: običnu pšenicu, durum pšenicu, ječam i kukuruz, neoljuštenu rižu, svježe ili rashlađeno goveđe i teleće meso, maslac i mlijeko u prahu;
- **Pomoć za privatna skladišta**, koja se pod određenim uslovima primjenjuje na sljedeće proizvode: bijeli šećer, maslinovo ulje, vlakna lana, goveđe meso, maslac, sir, mlijeko u prahu i svinjsko, jagnjeće i kozje meso.

Evropska unija može uvesti mjere i u izuzetnim slučajevima kako bi zaštitila tržište u slučaju kriza. Na primjer, takve mjere je neophodno uvesti u slučajevima bolesti životinja ili prirodnih katastrofa, koje imaju direktan uticaj na tržište poljoprivrednih proizvoda.

Trenutna situacija u Crnoj Gori

Članom 10, stav 3 Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službeni list CG“, broj 56/09), propisana je mogućnost uvođenja mjera za stabilizaciju tržišta poljoprivrednih proizvoda. Ovim članom propisano je da „Radi realizacije ciljeva agrarne politike Vlada može da primjenjuje interventne mjere kupovine i prodaje, pomoći skladištenju i povlačenju sa tržišta određenih poljoprivrednih proizvoda“. Nijesu propisane odredbe kojima su definisani proizvodi koji podliježu intervencijama, interventne cijene, referentno razdoblje i referentne cijene. Ove mjere se uvode ad-hoc i uglavnom služe za regulaciju tržišta usljed pojave sezonskih viškova. Uslove propisuje Ministarstvo, a posljednjih godina intervenisalo se kod otkupa sezonskih viškova jagnječeg mesa. Direktor za poljoprivredu i ribarstvo je zadužen za implementaciju ovih mjera i iste se finansiraju iz Agrobudžeta.

Većinu proizvoda koji su u EU obuhvaćeni mjerama intervencija na tržištu (Član 11 – 17 Regulative 1308/2013), Crna Gora ne proizvodi i/ili ne proizvodi u dovoljnoj mjeri. Takođe, u Crnoj Gori ne postoji sistem izvještavanja o cijenama koji je komparativan sistemu u EU.

Predložene aktivnosti

Donošenjem Zakona o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda, oblast koja se odnosi na intervencije na tržištu biće usaglašena sa EU pravnom tekovinom. Biće urađena sveobuhvatna analize u cilju procjene troškova skladištenja i administrativnih kapaciteta, kao i procjena samodovoljnosti proizvodima koji podliježu intervencijama na tržištu. Do ulaska u EU biće uspostavljeni mehanizmi za sprovođenje interventnih mjera u Crnoj Gori, kao i za primjenu odredaba koje se odnose na javna i privatna skladišta.

Direktor za poljoprivredu i ribarstvo i Odjeljenje za ekonomske analize će biti odgovorni za pripremu zakonodavnog okvira i izradu uputstava za sprovođenje mjera. Buduća Agencija za plaćanja će sprovođiti ove mjere (za detalje pogledati Akcioni plan za Agenciju za plaćanje).

U cilju izrade zakonskih i podzakonskih akata, biće neophodna ekspertska pomoć (TAIEX, i dr.), kao i obuka administrativnih kapaciteta.

Tabela 3: Implementacija mjera intervencije na tržištu

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Izrada detaljne Analize vezane za procjenu potreba i efekata intervencija na tržištu	MPRR	Q4 2015
Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda	MPRR	Q4 2016
Donošenje podzakonskih akata vezanih za intervencije na tržištu	MPRR	2018-2019
Obuke administrativnih kapaciteta	MPRR	Kontinuirano

Programi pomoći

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Pravna tekovina EU predviđa nekoliko programa pomoći i to:

- Programi za poboljšanje dostupnosti hrane:
 - programi za snabdjevanje djece predškolskog i školskog uzrasta, svježim voćem i povrćem, prerađevinama od voća i povrća i bananama;
 - programi za snabdjevanje djece predškolskog i školskog uzrasta mlijekom i mliječnim proizvodima;
- Programi podrške u sektoru maslinovog ulja i stonih maslina;

- Operativni fondovi za uspostavljanje proizvođačkih organizacija u sektoru voća i povrća;
- Programi pomoći u sektoru vina vezani za promociju, restrukturiranje i konverziju vinograda, zelenu sadnju i dr.;
- Programi pomoći u sektoru pčelarstva i
- Programi pomoći u sektoru hmelja.

Trenutna situacija u Crnoj Gori

U Crnoj Gori se Agrobudžetom, a kroz programe tržišno-cjenovne politike i mjere ruralnog razvoja pruža podrška poljoprivrednim proizvođačima. Međutim, ne postoje specifični programi podrške koji bi bili uporedivi sa onima iz EU definisani Regulativom 1308/2013. Najbliži ovim programima je program podrške koji se daje u sektoru pčelarstva.

Predložene aktivnosti

Zakonom o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda biće preuzete odredbe i definicije iz Regulative 1308/2013. Odredbe, koje se odnose na određene poljoprivredne sektore, biće detaljno razrađene podzakonskim aktima koji regulišu pojedine oblasti.

Iako se radi o mjerama koje nijesu obavezujuće za države članice EU, Crna Gora je prepoznala interese za preuzimanje odredaba i uvođenje mjera podrške u sektoru voća i povrća, sektoru mlijeka i sektoru meda. Detaljan plan aktivnosti dat je u dijelu AP – *Specifični standardi vezani za proizvodnju i stavljanje na tržište određenih proizvoda*.

Kada su u pitanju programi podrške za sektor vina, sektor maslinovog ulja i stonih maslina, Crna Gora će sprovesti dodatne analize kako bi se uradila procjena efekata uvođenja određenih mjera definisanih EU programima podrške.

Kontinuirane obuke administrativnih kapaciteta su neophodne.

Tabela 4: Implementacija mjera program pomoći

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda	MPRR	Q4 2016
Izrada podzakonskih akata za implementaciju programa podrške	MPRR	kontinuirano
Obuke administracije	MPRR	kontinuirano

Pravila koja se odnose na stavljanje na tržište i organizacije proizvođača

a) Pravila vezana za stavljanje na tržište (tržišni standardi)

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Generalno gledano, cilj jedinstvenih tržišnih standarda uvedenih za poljoprivredne proizvode u EU jeste da se olakša i obezbijedi pravilno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta i efikasan promet proizvodima, kako unutar Zajednice, tako i na međunarodnim tržištima. Tržišni standardi pomažu da se kroz kvalitet proizvoda izgradi međunarodna reputacija, a istovremeno predstavljaju i sredstvo za povraćaj investicija kroz dodatnu vrijednost proizvoda koji se prodaju. Takođe, pravila koja su vezana za stavljanje na tržište i proizvodnju poljoprivrednih proizvoda, obezbjeđuju snabdjevanje potrošača standardizovanim proizvodima, istovremeno pružajući informacije o karakteristikama i/ili procesu dobijanja tih proizvoda. Tržišni standardi istovremeno služe i da zaštite potrošače od prevara.

Tržišni standardi za poljoprivredne proizvode propisani su Regulativom 1308/2013 kojom su uspostavljena zajednička pravila za funkcionisanje tržišta poljoprivrednih proizvoda. Ovi standardi se dijele na obavezujuće i neobavezujuće i propisani su za: maslinovo ulje i stone masline, povrće i voće, kao i prerađevine od njih, banane, živo drveće, jaja, piletinu, mazive masti namijenjene ljudskoj ishrani i hmelj.

Trenutno stanje u Crnoj Gori

U Crnoj Gori trenutno se primjenjuju tržišni standardi za voće i povrće, jaja, pileće meso, maslinovo ulje i dr., međutim isti nijesu u potpunosti usklađeni sa pravnom tekovinom EU. Puna harmonizacija sa EU pravnom tekovinom biće obezbijedena donošenjem podzakonskih akata, a na osnovu Zakona o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda.

Crna Gora će morati da primjenjuje tržišne standarde u svim fazama plasmana proizvoda (skladišta, uvoz, izvoz i dr.) i obezbijedi vršenje kontrole usklađenosti sa uslovima propisanim EU pravnom tekovinom.

Detaljan opis postojećeg stanja po proizvodima dat je u Poglavlju 2 ovog AP – *Specifični standardi vezani za proizvodnju i stavljanje na tržište određenih proizvoda*.

Predložene aktivnosti

Donošenjem Zakona o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda, Crna Gora će uspostaviti pravni okvir za donošenje podzakonskih akata kojima će biti detaljno propisani tržišni standardi za poljoprivredne proizvode. Horizontalne odredbe, koje se odnose na obuhvat proizvoda za koje su propisani obavezni standardi, definicije vezane za pojedine proizvode, oznake i prodajne oznake (obilježavanje proizvoda) i dr. biće preuzeti iz Regulative 1308/2013. Crna Gora će prvo usklađivati tržišne standarde sa EU pravnom tekovinom za one proizvode koji se proizvode u Crnoj Gori. Standardi koji se odnose na proizvode koji se ne proizvode u Crnoj Gori primjenjivat će se danom ulaska Crne Gore u EU.

Puna implementacija biće moguća tek nakon uspostavljanja neophodnih mehanizama/administrativnih struktura za implementaciju i kontrolu. Zakonom će biti propisana uloga različitih institucija uključenih u sprovođenje odredaba koje se odnose na tržišne standarde.

Detaljan plan implementacije dat je u dijelu ovog AP – *Specifični standardi vezani za proizvodnju i stavljanje na tržište*.

U cilju jačanja administrativnih kapaciteta vršit će se kontinuirana obuka administracije.

Tabela 5: Implementacija mjera tržišni standardi

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda	MARD	Q4 2016
Obuka administracije	MARD	kontinuirano

b) Organizacije proizvođača, međusektorske organizacije i proizvođačke grupe

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Jedan od glavnih ciljeva Zajedničke poljoprivredne politike EU jeste jačanje konkurentnosti sektora. S obzirom na sve veću koncentraciju tražnje, snabdjevanje tržišta grupisanjem ponuda jača poziciju proizvođača na tržištu. Regulativom 1308/2013 propisana su pravila vezana za udruživanje proizvođača. Na zahtjev proizvođača, države članice mogu priznati proizvođačke organizacije formirane od strane zainteresovanih proizvođača u cilju postizanja zajedničkih interesa. Države članice takođe mogu priznati i udruženja proizvođačkih organizacija i međusektorske organizacije. Postoje određeni sektori u kojima je priznavanje organizacija proizvođača i

međusektorskih organizacija obavezno. Posebne odredbe postoje u sektoru voća i povrća, mlijeka i mliječnih proizvoda, maslinovog ulja i stonih maslina. Ugovorni odnosi u vezi osnivanja proizvođačkih organizacija su takođe regulisani.

Trenutno stanje u Crnoj Gori

Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju čl. 35-37 („Službeni list CG“, broj 56/09) propisano je uspostavljanje organizacija proizvođača. Ciljevi navedenog su smanjenje troškova proizvodnje, zajednički nastup na tržištu i dr. Takođe, definisano je da proizvođačka organizacija, mora biti osnovana kao pravno lice sa najmanje pet članova, te da Ministarstvo donosi Rješenje o osnivanju proizvođačke organizacije. Postojećim definicijama koje se odnose na osnivanje proizvođačkih organizacija propisana su samo neka generalna pravila i ciljevi, ali ne postoje specifične odredbe koje se odnose na određene sektore, kao što je to slučaj u EU.

Crna Gora ima nekoliko nacionalnih udruženja proizvođača (npr. proizvođači vina, meda, maslina, voća i povrća). Većina udruženja proizvođača u Crnoj Gori funkcionise kao nevladine organizacije. U sektoru voća i povrća postoji 15 udruženja proizvođača, ali oni ne funkcionišu na način kako je to regulisano u EU. Proizvođači sarađuju u raznim proizvodnim fazama i imaju karakter sektorskih udruženja (pr. udruženje malinara, maslinara, uzgajivača citrusa i dr.) ili imaju teritorijalnu organizaciju. Crna Gora ima dobar osnov za koncept proizvođačkih organizacija, koji, uz manja prilagođavanja postojećih udruženja proizvođača, može zadovoljiti sve zahtjeve EU propisa.

Agrobudžetom se opredjeljuju sredstva za osnivanje i funkcionisanje kooperativa i nacionalnih udruženja.

Predložene aktivnosti

Definicije o uspostavljanju proizvođačkih organizacija i njihovim uslovima biće usaglašene sa Regulativom br. 1308/2013 kroz Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda. Istovremeno, radiće se i na donošenju podzakonskih akata kako bi se obezbijedila puna primjena. U predstojećem periodu definisaćemo nacionalna pravila za operativne programe, koja obuhvataju: kontrolne liste za kriterijume priznavanja organizacija, okvir mjera za zaštitu životne sredine, mjere za sprečavanje i upravljanje krizom, planiranje administrativnih kapaciteta za odobravanje operativnih programa, organizaciju kontrole i isplatu podrške, koordinaciju aktivnosti između različitih involviranih tijela i dr.

Planirano je sprovođenje informativno-edukativne kampanje kako bi se proizvođači informisali o važnosti i neophodnosti prelaska sa postojećeg načina udruživanja na udruživanje u proizvođačke organizacije.

Puna harmonizacija zakonodavnog okvira, će se uspostaviti do dana pristupanja. Odjeljenje za ekonomske analize i Direktor za poljoprivredu i ribarstvo biće odgovorini za pripremu zakonodavstva, kreiranje instrukcija za primjenu odredaba i komunikaciju sa proizvođačima. Ministarstvo će organizovati dodatne obuke farmera sa ciljem naglašavanja važnosti formiranja organizacija proizvođača.

Intezivna informativno – edukativna javna kampanja, biće sprovedena.

Kontinuirano će se sprovoditi obuke administrativnih kapaciteta kroz TAIEX instrument i dr.

Tabela 6: Implementacija mjera organizacije proizvođača

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda	MPPR	Q4 2016
Podzakonski akti za implementaciju politike o proizvođačkim organizacijama	MPPR	do pristupanja
Uspostavljanje procedura za priznavanje i kontrolu proizvođačkih organizacija	MPPR	Q4 2019

Pravilnik o proizvođačkim organizacijama u sektoru voća i povrća	MPRR	Q4 2017
Uspostavljanje pravila za operativne programe u sektoru voća i povrća, kao i za ostale sektore gdje je to relevantno	MPRR	Q4 2018
Informativno-edukativna javna kampanja vezana za proizvođačke grupe	MPRR	kontinuirano
Obuka	MPRR	kontinuirano

Trgovina s trećim zemljama

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Uvožno/izvozne dozvole: EU propisuje određeni broj specifičnih pravila čija je primjena obavezna prilikom uvoza i izvoza određenih poljoprivrednih proizvoda. U nastavku su data detaljna pravila vezana za uvozne i izvozne dozvole.

Uvoz – prilikom uvoza određenih poljoprivrednih proizvoda obavezno je podnošenje uvoznih dozvola. To se odnosi na sljedeće sektore: žitarice, rižu, šećer, maslinovo ulje i stone masline, lan i konoplju, banane, vino, živo drveće, govedinu i teletinu, svinjsko, jagnjeće i kozje meso, piletinu, mlijeko i mliječne proizvode, jaja i etil alkohol poljoprivrednog porijekla. Uvozne dozvole su takođe obavezne prilikom uvoza proizvoda po preferencijalnom tretmanu i za uvoz proizvoda u okviru carinskih kvota.

Uvozne carine su propisane Zajedničkom carinskom tarifom, osim u slučajevima kada je određenim trgovinskim sporazumima drugačije dogovoreno. Posebne odredbe primjenjuju se konkretno na uvoz mješavina žitarica, pirinča ili žitarica i pirinča. Visina uvozne carine zavisi od sastava mješavine.

Izvoz – podnošenje izvoznih dozvola je obavezno za proizvode koji se odnose na sektor žitarica, pirinča, šećera, maslinovog ulja i stonih maslina, svježeg i prerađenog voća i povrća, vina, govedine i teletine, svinjskog, jagnječeg i kozjeg mesa, piletine, mlijeka i mliječnih proizvoda. Izvozne dozvole su takođe obavezne prilikom izvoza u okviru carinskih kvota.

Trenutno stanje u Crnoj Gori

Trgovina sa drugim zemljama regulisana je Zakonom o spoljnoj trgovini („Službeni list RCG“, broj 28/04), Ugovorom o pristupanju Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (STO), Uredbom za sprovođenje zakona o spoljnoj trgovini („Službeni list RCG“ broj 52/04) i Zakona o Carinskoj tarifi („Službeni list CG“, broj 28/12) i Uredbom o carinskoj tarifi. Crna Gora primjenjuje i sporazume o slobodnoj trgovini sa: CEFTA državama članicama (međusobna trgovina poljoprivrednim proizvodima sa ovim zemljama je potpuno liberalizovana), SSP sa EU, Sporazum o slobodnoj trgovini sa Ruskom Federacijom, Sporazum o slobodnoj trgovini sa EFTA zemljama, Sporazum o slobodnoj trgovini sa Republikom Turskom i Sporazum o slobodnoj trgovini sa Ukrajinom.

U trgovini sa EU i Republikom Turskom, Crna Gora za određeni broj proizvoda ima dogovorene preferencijalne carinske kvote. Raspodjelu i administriranje ovih kvota vrši Uprava carina, po sistemu “first come, first serve”. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja ne vodi evidenciju o iskorišćenosti kvota. Iskorišćenost kvota može se pratiti na sajtu Uprave carina (<http://taric.carina.co.me/TariCG>).

Crna Gora nema uvozne i izvozne dozvole, niti izvozne povraćaje za poljoprivredne proizvode. Takođe, u Crnoj Gori se ne primjenjuje sistem garancija na uvoz poljoprivrednih proizvoda.

Odjeljenje za ekonomske analize je zaduženo za komunikaciju sa Upravom carina, učešće u izradi spoljnotrgovinskih propisa, pripremu STO notifikacija u skladu sa Sporazumom o poljoprivredi, pregovore i

praćenje sprovođenja sporazuma o slobodnoj trgovini, pripremu analiza o spoljnotrgovinskoj razmjeni poljoprivrednih proizvoda.

U cilju uspostavljanja sistema za punu implementaciju EU pravne tekovine, Crna Gora će morati da preduzme određene aktivnosti koje će do pristupanja osigurati punu primjenu EU spoljnotrgovinske politike. Saradnja sa Upravom carina i budućom Agencijom za plaćanje je ključna u ovom procesu.

Predložene aktivnosti

Donošenjem Zakona o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda (2016. godina), biće preuzete odredbe koje se odnose na trgovinu sa trećim zemljama, a koje se u Crnoj Gori mogu implementirati jer nijesu u suprotnosti sa obavezama preuzetim članstvom u STO.

Crna Gora će u 2019. godini testno uvesti automatske uvozne dozvole za jedan broj proizvoda kako bi uspostavila sistem za njihovo izdavanje i administriranje u Agenciji za plaćanje.

Nacrt plana implementacije ovog sistema biće urađen u 2018. godini.

Kontinuirano će se sprovoditi obuke administrativnih kapaciteta kroz Twinning, TAIEX instrument i dr.

Tabela 7: Implementacija mjera trgovina sa trećim zemljama

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda	MPRR	Q4 2016
Nacrt plana za implementaciju Sistema dozvola	MPRR	Q4 2018
Donošenje podzakonskih akata koji se odnose na aktivnosti navedene u nastavku	MPRR	Q1 2019
Odluka o utvrđivanju organa nadležnog za izdavanje uvoznih i izvoznih dozvola od dana pristupanja; Odluka o podjeli nadležnosti vezanih za sistem raspodjelu kvota	MPRR Agencija za plaćanje Uprava carina	Q2 2019
Odluka o utvrđivanju detaljnih pravila za sprovođenje Sistema uvoznih dozvola, uključujući i procedura za podnošenje zahtjeva i izdavanje, rokove važnosti, visinu garancije i upravljanje sredstvima obezbjeđenja	MPRR Agencija za plaćanje Uprava carina	Q3 2019
Priprema vodiča i propratne dokumentacije potrebne za puno sprovođenje Sistema uvoznih i izvoznih dozvola (obuke)	MPRR Agencija za plaćanje	Od 2018. godine
Odluka u vezi imenovanja organa nadležnog za sistem garancija; Informativna kampanja namijenjena privatnom sektoru i bankama	MPRR Agencija za plaćanje	Q1 2019
Uspostavljanje informacionog Sistema za upravljanje sistemom spoljnotrgovinske razmjene poljoprivrednih proizvoda	Agencija za plaćanje Uprava carina	Q4 2019
Odluka o kontroli na terenu	MPRR Agencija za plaćanje Uprava carina	Q4 2019
Obuka administracije	MPRR	Kontinuirano

Komunikacija sa Komisijom

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Za svrhu praćenja, izradu analiza i upravljanja tržištem poljoprivrednih proizvoda, obezbjeđenja transparentnosti i pravilnog funkcionisanja mjera ZPP, zatim sprovođenja kontrola, nadzora, procjene i revizije mjera ZPP, kao i poštovanja obaveza koje proizilaze iz međunarodnih ugovora, Evropska komisija je uspostavila određene mjere čiji je cilj izvještavanje/komunikacija sa privrednim subjektima, među državama članicama i trećim zemljama.

Vrste informacija koje se podnose, njihova forma, metodologija notifikacija, rokovi i ostali detalji propisani su posebnom implementacionom regulativom. U određenim slučajevima, postoji obaveza dostavljanja informacija Savjetu EK i Parlamentu EU.

Trenutno stanje u Crnoj Gori

Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju (čl. 67) („Službeni list CG“, broj 56/09, i br. 34/14) propisano je uspostavljanje tržišno-informacionog sistema u poljoprivredi, koji ima za cilj prikupljanje, obradu i objavljivanje podataka o količinama i cijenama određenih poljoprivrednih proizvoda. U skladu s tim MPRR je uspostavilo sistem AMIS (prikupljanje i objavljivanje cijena). Informacije o cijenama su prikupljale Savjetodavne službe na terenu i vršile objavu podataka na nedjeljnoj bazi. Od 2011. godine navedeni sajt se ne ažurira redovno i plan MPRR je da isti nastavi sa radom i ponovo aktivira.

Ne rade se izvještavanja uvoznih cijena i veleprodajnih cijena domaćih proizvoda. Prikupljanje cijena obavlja se na pijacama, uzimajući u obzir važeće maloprodajne cijene s pijaca, bez obzira da li se radi o uvoznim ili domaćim proizvodima. Takođe, u Crnoj Gori ne postoji tzv. karkas klasifikacija, stoga izvještavanje o cijenama za meso nije usklađeno sa sistemom izvještavanja u EU, već se radi izvještavanje o cijenama za žive životinje.

Predložene aktivnosti

Donošenjem Zakona o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda, Crna Gora će uspostaviti pravni okvir usklađen sa EU pravnom tekovinom, kojim će biti i propisan dio koji se odnosi na obavezno izvještavanje i komunikaciju s Komisijom. Glavni cilj je obezbjediti neophodne kapacitete kako bi bilo moguće ispuniti sve EU zahtjeve koji se tiču obaveze podnošenja i razmjene podataka, a posebno u dijelu koji se odnosi na izvještavanje o cijenama i količinama poljoprivrednih proizvoda, kako bi se obezbijedio način razmjene podataka koji će biti usklađen s onim u EU. Odjeljenje za ekonomske analize će biti odgovorno za implementaciju ovih mjera.

Plan je da se izvrši nadogradnja postojećeg AMIS sistema, čiji je cilj postepeno usklađivanje s EU pravnom tekovinom u dijelu koji se tiče obuhvata proizvoda, načina izvještavanja i dr. Prioritet je da se prvo izvrši usklađivanje izvještavanja o cijenama za voće i povrće, koje će do trenutka ulaska biti potpuno harmonizovano.

Dodatno jačanje administrativnih kapaciteta i organizovanje u cilju pune harmonizacije s EU pravnom tekovinom je neophodno.

Tabela 8: Implementacija mjera komunikacija sa komisijom

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda	MPRR	Q4 2016
Donošenje podzakonskih akata, kako bi se obezbijedio pravni okvir za sprovođenje dolje navedenih mjera	MPRR	Q4 2016-Q1 2020
Analiza o uvođenju karaks klasifikacije i izvještavanja o cijenama u sektoru mesa	MPRR	Q1 2017
Nadogradnja postojećeg AMIS Sistema – obuhvat proizvoda, metodologija izvještavanja	MPRR	Q1 2020
Razvoj metodologije za specifične proizvode (specifikacije	MPRR	Q1 2020

proizvoda/izbor proizvoda)		
Uspostavljanje metodologije prikupljanja podataka i izvještavanja	MPRR	Q1 2020
Obuka administracije	MPRR	kontinuirano

Specifični standardi vezani za proizvodnju i stavljanje na tržište određenih proizvoda

a) Voće i povrće

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Odredbe o tržišnim standardima za voće i povrće navedene su u Regulativi 1308/2013 sa detaljnim odredbama regulisanim implementacionim propisima.

Proizvodi iz sektora voća i povrća koji su namijenjeni potrošačima za prodaju u svježem stanju mogu se stavljati na tržište samo ako su zdravstveno bezbjedni, adekvatnog tržišnog kvaliteta i ako je naznačena zemlja porijekla. Tržišni standardi primjenjuju se u svim prodajnim fazama, uključujući uvoz i izvoz, a mogu pokriti kvalitet, kategorizaciju, težinu, veličinu, pakovanje, skladištenje, prevoz, prezentaciju i marketing.

Za 10 vrsta voća i povrća (jabuke, agrumi, kivi, salate, kovrdžava i širokolisna endivija, breskve i nektarine, kruške, jagode, paprike, stono grožđe i paradajz) propisani su posebni tržišni standardi kvaliteta, a za ostale vrste propisani su opšti tržišni standardi kvaliteta.

Svaka zemlja članica je dužna uspostaviti bazu podataka trgovcima koji na tržište stavljaju svježe voće i povrće u skladu s tržišnim standardima. Nacionalna tijela moraju osigurati da se provjere vrše selektivno, na bazi analize rizika i sa odgovarajućom učestalošću, kako bi se osigurala usklađenost s normama i drugim zakonskim zahtjevima za stavljanje voća i povrća na tržište.

Analiza rizika procjenjuje se na osnovu elemenata iz baze podataka o trgovcima. Nacionalna tijela moraju unaprijed utvrditi kojim kriterijumima će se koristiti za određivanje rizika od neusklađenosti za serije proizvoda. Gdje se pregledom utvrde značajne nepravilnosti, kontrole se moraju pojačati.

Trgovci moraju dostaviti inspeksijskim tijelima sve informacije potrebne za organizovanje i sprovođenje provjere usklađenosti.

Na bazi procjene rizika proizvod-po-proizvod, ovlaštena tijela mogu odlučiti da neselektivno provjeravaju proizvode koji nijesu obuhvaćeni posebnim tržišnim standardima (tj. koji su obuhvaćeni opštim tržišnim standardima ili standardima UNECE).

Trenutno stanje u Crnoj Gori

U Crnoj Gori, nacionalni tržišni standardi za voće i povrće propisani su Pravilnikom o minimalnom kvalitetu voća i povrća („Službeni list CG“, broj 56/2014).

Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG“, broj 14/07), Crne Gore u članovima 15 i 16 propisuje načelo analize rizika, procjenu rizika i upravljanje rizicima.

Pravilnik o higijenskim zahtjevima za hranu, uslovima hrane životinjskog ili biljnog porijekla („Službeni list CG“, broj 14/09), u članu 5 definiše analizu rizika i kritičnih kontrolnih tačaka.

Pravilnik o kvalitetu proizvoda od voća, povrća i pečurki i pektinskih preparata („Službeni list SFRJ“, broj 1/79, 20/82, 39/89 – dr. pravilnik, 74/90 i 46/91 – dr. pravilnik, „Službeni list SRJ“, broj 33/95 – dr. pravilnik i 58/95 i „Službeni list SCG“, broj 56/2003 – dr. pravilnik, 4/2004 – dr. pravilnik, 12/2005 – dr. pravilnik i 43/2013 – drugi

pravilnik) je na snazi u Crnoj Gori. Pravilnik propisuje minimalne zahtjeve u pogledu kvaliteta koje proizvodi od voća, povrća, pečurki i pektina moraju ispunjavati tokom proizvodnje i prodaje, kao i minimalne zahtjeve kako bi se osigurao i očuvao kvalitet proizvoda.

Pravilnikom o deklarisanju, označavanju, reklamiranju i prezentaciji hrane biljnog porijekla nakon primarne proizvodnje, kombinovane i ostale hrane („Službeni list CG“, broj 16/11) preuzete su odredbe iz Direktive 2000/13 EZ Evropskog parlamenta i Savjeta o usklađivanju zakona država članica koji se odnose na označavanje, predstavljanje i reklamiranje prehrambenih proizvoda.

Kontrolu usklađenosti voća i povrća s tržišnim standardima sprovodi poljoprivredna inspekcija (unutrašnje tržište) i fitosanitarna inspekcija (trgovina s drugim zemljama).

Crna Gora ne sprovodi zahtjeve koji se odnose na tržišne standarde za svježe voće i povrće u svim fazama prodaje (veleprodaja, uvoz, izvoz, itd.) i ne obavlja kontrolu u skladu sa zahtjevima pravne tekovine EU (baza podataka trgovaca, analiza rizika, sistem za izvještavanje o cijenama i količinama uvezenih proizvoda, itd.).

Obavljanje kontrole rizika, koja se bazira na selektivnoj kontroli analize rizika u skladu s Regulativom Komisije br. 1308/2013 i članom 11 Regulative Komisije br. 543/2011, nije usaglašeno.

Odredbe koje se odnose na oznaku zemlje porijekla u maloprodaji iz člana 6 Regulative Komisije br. 543/2011 nijesu prenešene.

Crna Gora ne sprovodi šemu „Voće za škole“.

Predložene aktivnosti

U 2015, Crna Gora će usvojiti Pravilnik o kvalitetu prerađevina od voća i povrća koji će biti usklađen s: Direktivom Savjeta 2001/112 EZ o voćnim sokovima i određenim sličnim proizvodima namijenjenim prehrani ljudi, Direktivom Savjeta 2001/113 EZ o voćnim džemovima, želeima i marmeladama te zaslađenom kesten pireu namijenjenim ishrani ljudi i Direktivom Komisije 93/45 EEZ o proizvodnji nektara bez dodatka šećera ili meda.

Crna Gora će morati da sprovodi tržišne standarde za svježe voće i povrće u svim fazama stavljanja na tržište (veleprodaja, uvoz, izvoz, itd.) i uvede sistem za obavljanje provjere usklađenosti, shodno zahtjevima pravne tekovine EU. Biće određeno jedno nadležno i kontrolno tijelo. Baza podataka trgovaca koji se bave trgovinom svježeg voća i povrća biće uspostavljena. Postojeći sistem izvještavanja o cijenama će biti nadograđen.

Pravilnici će biti u potpunosti usklađeni s Regulativom 1308/2013 i ostalim implementacionim propisima.

Crna Gora je zainteresovana za sprovođenje šeme „Voće za škole“ u skladu s pravnom tekovinom EU, od dana pristupanja. Potrebno je izraditi analizu o potrebi uvođenja šeme „Voće za škole“ i plan koordinacije aktivnosti između uključenih institucija (Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo poljoprivrede i obrazovne ustanove), sistem nadzora, kontrole i kazni, smjernice za potencijalne podnosiocima zahtjeva (dobavljači, distributeri i korisnici). Donošenje pravilnika o uvođenju šeme „Voće za škole“ planiran je do datuma pristupanja.

U cilju potpune implementacije svih navedenih mjera sprovodiće se kontinuirano obuke proizvođača i administrativnih kapaciteta (TAIEX, FAO i dr.).

Tabela 9: Implementacija mjera voće i povrće

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Pravilnik o minimalnom kvalitetu voćnih sokova i njima sličnim proizvodima namijenjenih za ishranu	MPPR	Q4 2015
Pravilnik o minimalnom kvalitetu voćnih džemova, želea,	MPPR	Q4 2015

marmelada, pekmeza, te zaslađenog kesten pirea i sličnih proizvoda namjenjenih za ishranu		
Analiza uvođenja šeme „Voće za škole“	MPRR	2018
Pravilnik o uvođenju šeme „Voće za škole“	MPRR	do datuma pristupanja
Izrada nacionalnih pravila za operativne programe u sektoru voća i povrća	MPRR	Q4 2018
Uspostavljanje baze podataka trgovaca svježim voćem i povrćem u skladu sa tržišnim standardima	MPRR	2017
Uspostavljanje kvalitetanog sistema inspekcije-kriterijuma analize rizika i sistema kontrole kako bi se obezbjedila usklađenost sa standardima i drugim zakonskim zahtjevima za stavljanje u promet voća i povrća	MPRR Uprava za inspekcijske poslove	2017
Obuka i informisanje trgovaca vezano za njihovu obavezu da sarađuju sa inspekcijskim organima u organizovanju i sprovođenju provjere usaglašenosti	MPRR	2017
Obuke i informisanje proizvođača	MPRR	kontinuirano
Obuke administrativnih kapaciteta	MPRR	kontinuirano

b) Maslinovo ulje

Glavni zahtjevi pravne tekovine

Cilj politike EU u sektoru maslinarstva je da ojača položaj na svjetskom tržištu podsticanjem proizvodnje visoko kvalitetnih proizvoda za dobrobit proizvođača, prerađivača, trgovaca i potrošača.

Pravna tekovina EU u sektoru maslinovog ulja definiše tržišne standarde, svojstva maslinovog ulja i ulja komine masline, metode analiza, programe podrške, proizvođačke organizacije i podršku za privatno skladištenje.

Trenutno stanje u Crnoj Gori

Zakon o maslinarstvu i maslinovom ulju („Službeni list CG“, broj 45/2014) definiše kategorije maslinovog ulja, relevantne metode analize i standarde za stavljanje ulja na tržište. Njime su takođe definisani Registar maslinara i Registar proizvođača maslinovog ulja.

Ova pitanja detaljnije su definisana podzakonskim aktima: Pravilnik o kategorijama, načinu uzimanja uzoraka i metodama analize maslinovog ulja i Pravilnik o načinu deklarisanja i označavanja maslinovog ulja („Službeni list CG“, broj 14/15). Takođe, usvojen je Pravilnik o sadržini zahtjeva i načinu vođenja Registra maslinara i proizvođača maslinovog ulja („Službeni list CG“, broj 10/15).

Pravilnik o kategorijama, načinu uzimanja uzoraka i metodama analize maslinovog ulja djelimično je usklađen s pravnom tekovinom EU, odnosno Regulativom (EZ) br. 2568/1991. U dijelu ocjene kvaliteta maslinovog ulja, Crna Gora je u potpunosti usklađena, dok će u dijelu čistoće usklađivanje biti postupno. Crna Gora nije usklađena u dijelu kategorija maslinovog ulja.

Pravilnik o načinu deklarisanja i označavanja maslinovog ulja definiše kategorije maslinovog ulja koje se stavljaju na tržište, obavezne navode, neobavezne navode pri označavanju i obilježavanju, i usklađen je sa pravnom tekovinom EU u ovom dijelu.

Crna Gora trenutno nema akreditovanu laboratoriju za analizu maslinovog ulja nije akreditovan Panel tim za senzorsku analizu djevičanskog maslinovog ulja.

Trenutno postoji 6 maslinarskih udruženja u Crnoj Gori. Udruženja djeluju kao nevladine organizacije i nijesu organizovane u obliku u kome djeluju u EU.

Predložene aktivnosti

U cilju usklađivanja sa EU biće pokrenuta akreditacija laboratorije za analizu maslinovog ulja, kao i akreditacija Panela tima za senzorsku ocjenu djevičanskog maslinovog ulja.

Zakonom o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda (2016. godine) propisaće se i pravila o proizvođačkim organizacijama u sektoru maslinarstva. Takođe, kategorije maslinovog ulja će se uskladiti s pravnom tekovinom EU.

U cilju potpune implementacije svih navedenih mjera sprovodiće se kontinuirano obuke proizvođača i administrativnih kapaciteta (TAIEX, FAO).

Tabela 10: Implementacija mjera maslinovo ulje

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Uspostavljanje Registra maslinara i Registra proizvođača maslinovog ulja	MPRR	Q4 2016
Akreditacija laboratorije za analizu ulja i akreditacija Panela za senzorsku ocjenu djevičanskog maslinovog ulja	MPRR	Q4 2017
Usklađivanje postojećih pravilnika radi harmonizacije kategorija maslinovog ulja u skladu sa EU pravnom tekovinom	MPRR	2017
Uspostavljanje metodologije za provjeru usaglašenosti	MPRR	Q4 2019
Uspostavljanje procedura za slanje obavještenja Komisiji	MPRR	2019
Obuke proizvođača i prerađivača	MPRR	Kontinuirano
Obuke za administrativne kapacitete	MPRR	Kontinuirano

c) Vino

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Osnovne odredbe kojima je regulisan sektor vina u EU, a propisani su Regulativom 1308/2013 odnose se na:

- funkcionisanje programa podrške u sektoru vina;
- specifične mjere podrške, posebno u vezi promocije, rekonstrukcije i konverzije vinograda, zelene berbe, investicionih fondova, osiguranja berbe, investicija, inovacija, destilacije nusproizvoda;
- sistem odobravanja sadnje i dozvoljene sorte vinove loze;
- listu prihvaćenih enoloških postupaka;
- označavanje i prezentovanje vina, sadržaj etikete – obavezni i neobavezni podaci;
- funkcionisanje vinogradarskog registra i popisa proizvodnog potencijala;
- nadležna nacionalna tijela u vinskom sektoru;
- korišćenje pratećih dokumenata i registara;
- izuzeća od pravila vezanih za državnu pomoć;
- popis evropskih vinogradarskih zona.

Drugi propisi koji sadrže posebne odredbe su: Regulativa br. 606/2009 o kategorijama proizvoda od vinskog grožđa i enološkim postupcima, Regulativa br. 607/2009 o geografskim oznakama, označavanju i prezentovanju, Regulativom br. 555/2008 o programima podrške, trgovine s trećim zemljama, proizvodnom potencijalu, kontrolama u sektoru vina i Regulativa br. 436/2009 o vinogradarskom registru, obaveznim izjavama, kao i prikupljanju informacija za praćenje tržišta vina, dokumenata koji prate pošiljke proizvoda od grožđa i vina i evidencija koje se vode u vinskom sektoru.

U pogledu oznaka geografskog porijekla vina, svaka država članica mora definisati i primjenjivati procedure za utvrđivanje i registraciju porijekla na domaćem tržištu, kao i postupke službene kontrole za sve registrovane nazive. To je detaljnije opisano u Poglavlju 8 AP – Politika kvaliteta.

Trenutno stanje u Crnoj Gori

Sadašnji Zakon o vinu („Službeni list CG“, broj 36/07) propisuje pravila za proizvodnju i promet vinskog grožđa, proizvoda od grožđa i vina, označavanje, geografsko porijeklo vina i druga pitanja od značaja za vinogradarstvo i vinarstvo.

Zakonom o vinu propisani su obavezni i neobvezni podaci koji se navode prilikom označavanja ili prezentacije vina, kao i klasifikacija i kvalitetne kategorije vina. Navedene odredbe treba uskladiti s važećom pravnom tekovinom Evropske unije u vezi kategorija proizvoda od grožđa, označavanjem i predstavljanjem vina.

Ocjenu kvaliteta vina prije puštanja u promet obavljaju sertifikovani degustatori (senzorno ocjenjivanje) i dvije laboratorije u kojima se vrši analiza fizičko-hemijskih karakteristika vina. Laboratorija JUCETI i enološka laboratorija Biotehničkog instituta, nalaze se na spisku ovlašćenih laboratorija EU (OJ of European Union C 139 Of 2008).

Lista sertifikovanih degustatora objavljena je u „Službenom listu CG“, broj 22/2011. Registar proizvođača grožđa i vina postoji u papirnom formatu. U Registru se vodi evidencija o godini sadnje, sortnoj strukturi, gustini sadnje, prinosu i namjeni grožđa, podaci o vinarskom podrumu. Podaci o nastalim promjenama u vinogradu se redovno ažuriraju.

IPA 2011 finansira projekat Tehnička podrška rejonizaciji vinogradarskog područja Crne Gore. Vrijednost ugovora je 300.000,00 €. Projekat je započeo u aprilu 2015. godine i trajeće 24 mjeseca. Cilj ovog projekta je jačanje vinogradarsko-vinskog sektora u Crnoj Gori kroz harmonizaciju sa standardima Evropske unije. Svrha projekta je da se utvrde granice novih rejona uzgoja grožđa za proizvodnju vina sa geografskim porijeklom. Projekat će uspostaviti uslove za sprovođenje označavanja vina u skladu s zaštićenim oznakama porjeka (ZOP) i zaštićenim geografskim oznakama (ZGO) za sektor vina i razviće pravilnike i vodiče neophodne za sprovođenje označavanja, koji će u potpunosti biti usklađeni s EU pravnom tekovinom.

Ne postoje akreditovana tijela za vršenje ocjene usaglašenosti proizvoda sa specifikacijom s ciljem priznavanja i registovanja ZOP i ZGO, u skladu sa standardima ISO 17065.

Predložene aktivnosti

Donošenjem novog Zakona o vinu u (Q3 2015. godine) i pratećih podzakonskih akata, stvoriće se pravni okvir za potpuno usaglašavanje ovog sektora u pogledu: označavanja i predstavljanja vina, enoloških postupaka i ograničenja, vođenja evidencije u vinskom sektoru, formiranje Registra proizvođača grožđa i vina, priznavanja i označavanje oznake porijekla i oznake geografskog porijekla (EZ 1308/2013, 436/2009, 606/2009 i 607/2009).

Potrebno je uspostaviti pravila koja se primjenjuju na definiciju, opisivanje, prezentovanje, označavanje i zaštitu geografskih oznaka porijekla aromatizovanih vina, aromatizovanih pića na bazi vina i aromatizovanih koktela na bazi vina („aromatizovani proizvodi od vina“).

U svrhu pune implementacije EU odredbi, do trenutka pristupanja, donijeće se prateći podzakonski akti koji detaljnije propisuju pomenute odredbe. Prioritet je uspostavljanje evidencija u vinskom sektoru i izrada Elaborata o rejonizaciji crnogorskog vinogradarskog proizvodnog područja.

Uporedo će biti pokrenut postupak akreditovanja laboratorija i drugih tijela po standardima ISO 17065.

Takođe, biće uspostavljen i kompjuterski sistem za praćenje proizvoda u vinskom sektoru, a u skladu s uslovima propisanim članom 147 Regulative 1308/2013, Regulativom 436/2009 i njenim izmjenama i dopunama u Regulativi br. 314/2012, kao i u skladu sa članom 95a Regulative br. 555/2008.

U cilju sprovođenja svih navedenih mjera, u kontinuitetu vršice se obuka proizvođača i administrativnih kapaciteta (TAIEX i dr.).

Tabela 11: Implementacija mjera vino

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Zakon o vinu	MPRR	Q3 2015
Pravilnik o Registru proizvođača grožđa i vina i vođenju evidencije u vinskom sektoru	MPRR	Q4 2015
Pravilnik o enološkim postupcima i ograničenjima	MPRR	Q4 2015
Pravilnik o označavanju i predstavljanju vina	MPRR	Q3 2016
Donošenje procedura i vodiča za primjenu pravila označavanja geografskog porijekla	MPRR	Q3 2017
Pravilnik o ocjeni kvaliteta vina	MPRR	Q4 2016
Davanje ovlaštenja i akreditacija laboratorije i ostalih tijela	MPRR	do pristupanja
Uspostavljanje kompjuterskog sistema za praćenje proizvoda u vinskom sektoru	MPRR	do pristupanja
Obuke proizvođača	MPRR	kontinuirano
Obuke administrativnih kapaciteta	MPRR	kontinuirano

d) Meso

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Opšti uslovi o klasifikaciji trupova goveda, svinja i ovaca su propisani Regulativom br. 1308/2013, a detaljni zahtjevi su precizirani u implementacionim regulativama.

Trenutno stanje u Crnoj Gori

Sektor stočarstva u Crnoj Gori regulisan je Zakonom o stočarstvu („Službeni list CG“, broj 72/10), dok su proizvodi ovog sektora (meso i mesne prerađevine) regulisani Pravilnikom o kvalitetu mesa stoke za klanje, peradi i divljači („Službeni list SFRJ“, broj 34/74 i 26/75), Pravilnikom o kvalitetu i drugim zahtjevima za proizvode od mesa („Službeni list CG“, broj 33/04), Pravilnikom o kvalitetu zaklanih svinja i kategorizaciji svinjskog mesa („Službeni list SFR“, broj 2/85, 12/85 i 24/86).

U Crnoj Gori pravno nije definisana obaveza klasifikacije trupova (karkas klasifikacija) na liniji klanja. Prilikom otkupa primarne sirovine cijena se formira po grlu stoke ili kilogramu žive vage. Crna Gora je već uspostavila sistem identifikacije i registracije goveda (2007), ovaca i koza (2011) sa pratećom elektronskom bazom, što je u skladu sa Regulativom EK br. 1760/2000. Sektor svinjarstva ne posjeduje sistem identifikacije i registracije jedinki. Tokom 2014. godine je započeto uspostavljanje sistema za identifikaciju svinja na području Crne Gore, čime će se zaokružiti identifikacija proizvodnih grla.

Predložene aktivnosti

Crna Gora će u periodu 2016-2018, donijeti Pravilnik o detaljnim pravilima za primjenu skale za klasifikaciju trupova goveda, svinja i ovaca i za podnošenje izvještaja o njihovim cijenama, čija primjena će početi pristupanjem Crne Gore EU. Obučeni kvalifikovani tehničari koji su dobili dozvolu za klasifikaciju trupova biće odgovorni za prosljeđivanje informacija Agenciji za plaćanje.

Imajući u vidu male klanične kapacitete u Crnoj Gori, izuzeća u pogledu obaveze sprovođenja klasifikacije trupova odnosiće se na klanice koje su ispod naznačene kvote (broj zaklanih grla na nedeljnoj bazi).

Iako je označavanje goveda u skladu sa propisima EU, nacionalni sistem označavanja prerađevina od goveđeg mesa nije u skladu sa zahtjevima koje nalaže EU. Do 2018. godine pravilnici koji će regulisati dio o označavanju mesa i prerađevina od mesa biće usklađeni sa EU pravnom tekovinom.

U postojećem sistemu praćenja cijena (AMIS) izvještavanja o cijenama mesa i mesnih proizvoda biće postepeno usklađeno sa EU.

U cilju pune implementacije navedenih mjera kontinuirano će se sprovoditi obuke proizvođača i administrativnih kapaciteta (TAIEX i dr.).

Tabela 12: Implementacija mjera Meso

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Izrada Analize o potrebi uvođenja karkas klasifikacije	MPRR	2017
Donošenje Pravilnika o detaljnim pravilima za primjenu ljestvice za klasifikaciju trupova goveda, svinja i ovaca	MPRR	2018
Uspostavljanje sistema za praćenje klasifikatora trupova i klanica	MPRR	2018
Unapređenje sistema za izvještavanje o cijenama mesa i mesnih proizvoda	MPRR	2018
Trening osoblja za klasifikaciju trupova	MPRR	2016
Pravilnik o označavanju govedine i govedih proizvoda	MPRR	2018
Uspostavljanje okvira i procedura za obilježavanje govedine i govedih proizvoda	MPRR	2018
Edukacija/Informisanje poljoprivrednih proizvođača	MPRR	2017
Trening administrativnog osoblja	MPRR	kontinuirano

e) Mlijeko i mliječni proizvodi

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Aneks VI, dio III Regulative 1308/2013 o zajedničkoj organizaciji tržišta poljoprivrednih proizvoda definiše pojmove i označavanje mliječnih proizvoda, dok dio IV iste Regulative propisuje detalje vezane za mlijeko namijenjeno ljudskoj ishrani.

Aneks VII, Dio VII iste Regulative propisuje detalje vezano za mazive masti, uključujući sljedeće važna pitanja – zahtjeve za mazive masti za ishranu ljudi, definisanje grupa masti (mliječne masti, biljne masti ili mješavine), opis prodajne oznake za svaku grupu, korišćenje oznake i uslove za korišćenje izraza „tradicionalni maslac“.

Direktiva Savjeta 2001/114/EK odnosi se na određene vrste kondenzovanog mlijeka i mlijeka u prahu za ishranu ljudi.

Regulativa Komisije 273/2008 propisuje detalje u vezi određenih referentnih metoda za hemijske, fizičke i mikrobiološke analize i senzorno ocjenjivanje mlijeka i mliječnih proizvoda koji se koriste u okviru aranžmana predviđenih zajedničkom organizacijom tržište za mlijeko i mliječne proizvode uspostavljene Regulativom 1308/2013 i pravilima za primjenu tih metoda.

Ostale regulative propisuju metode za uzorkovanje i analizu kondenzovanog mlijeka i mlijeka u prahu za ishranu ljudi kao i jestivih kazeina i kazeinata, zaštitu oznaka porijekla mliječnih proizvoda i podrške za mlijeko za škole („School Milk Scheme“).

Trenutno stanje u Crnoj Gori

Pravilnikom o kvalitetu i drugim zahtjevima za mlijeko, mliječne proizvode, kompozitne mliječne proizvode i starter kulture („Službeni list SRJ“, broj 26/2002) propisuje se kvalitet i drugi zahtjevi za mlijeko i mliječne proizvode, kompozitne mliječne proizvode i starter kulture koje oni moraju ispuniti kako u proizvodnji tako i u prometu. Definicije, oznake i prodajne oznake za mlijeko i mliječne proizvode propisane ovim pravilnikom nijesu u skladu sa definicijama koje su propisane članom 78 Regulative 1308/2013. Ovim pravilnikom je

definisane i date su karakteristike za znatno veći broj proizvoda nego što je to urađeno Regulativom 1308/2013.

Uredbom o kriterijumima i načinu određivanja otkupne cijene sirovog mlijeka („Službeni list CG“, broj 66/02) definisano je da se osnovna cijena sirovog mlijeka prosječnog sastava utvrđuje dogovorom udruženja proizvođača i udruženja prerađivača mlijeka i predstavlja polaznu osnovu za utvrđivanje otkupne cijene. Uredbom su definisane klase mlijeka u skladu sa brojem mikroorganizama i somatskih ćelija kao i korektivni faktor za određivanje otkupne cijene mlijeka. S obzirom da je udruživanje jedna od slabijih karika u lancu vrijednosti mljekarskog sektora uredba se u potpunosti ne primjenjuje na nacionalnom nivou jer nije dogovorena osnovna cijena između udruženja proizvođača i prerađivača, već se dogovor vrši od slučaja do slučaja.

Kroz nacionalni Agrobudžet, opredjeljuje se podrška proizvođačima mlijeka koji su u sistemu otkupa. Podrška se daje za mlijeko koje otkupljuju registrovane mljekare i sirare i obračunava se po litru otkupljenog mlijeka i po kvalitetu mlijeka. Od 2014. godine kroz mjere ruralnog razvoja proizvođači mlijeka mogu dobiti podršku za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka (nabavka opreme).

Sektor mlijeka i mliječnih proizvoda u Crnoj Gori nije regulisan na način kako je predviđeno pravnom tekovinom EU. Crna Gora ne primjenjuje „šemu školskog mlijeka“. Većinu mliječnih proizvoda koji su obuhvaćeni odredbama vezanim za intervencije na tržištu (javna i privatna skladišta), Crna Gora ne proizvodi u velikim količinama. Standardi kvaliteta, detaljnije se razrađuju kroz Poglavlje 12 pravne tekovine EU – *Bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarni nadzor*.

Predložene aktivnosti

Donošenjem Zakona o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda (2016. godina), stvoriće se pravni osnov za donošenje pravilnika koji su relevantni za CMO mjere za mlijeko i mliječne proizvode.

Do pristupanja Crne Gore, biće uvedeni odgovarajući sistemi kontrole kvaliteta sirovog mlijeka i standardi proizvodnje. Strategija za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka je trenutno u fazi pripreme i biće detaljnije razrađena u okviru poglavlja pravne tekovine EU – *Bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarni nadzor*.

Crna Gora će 2018. godine donijeti Pravilnik o tržišnim standardima za mlijeko i mliječne proizvode. Član 78 Regulative 1308/2013 precizira obaveznu upotrebu definicija, označavanje i prodajne oznake za mlijeko i mliječne proizvode namijenjene za ishranu ljudi, kao i za mazive masti namijenjene za ishranu ljudi. Ovim pravilnikom će biti prenešene definicije, označavanje i prodajne oznake kao što je navedeno u Aneksu VII Regulative 1308/2013.

Pravilnikom će između ostalog biti propisani: upotreba termina „mliječni proizvodi“, upotreba naziva kod sličnih proizvoda koji nijesu proizvedeni od mlijeka kao i uslovi za mlijeko namijenjeno konzumaciji.

Crna Gora će donijeti podzakonske akte vezane za priznavanje proizvođačkih organizacija, te o uređenju ugovornih odnosa u sektoru mlijeka i mliječnih proizvoda. Donošenje ovih pravilnika planirano je za 2017. godinu dok će potpuno usaglašavanje pravilnika i potpuna primjena početi danom pristupanja.

Usitnjena proizvodnja je jedna od osnovnih organičenja za razvoj sektora mljekarstva u Crnoj Gori. Kako bi se ukazalo na značaj udruživanja kontinuirano će biti sprovedena promocija značaja udruživanja kao i mjere podrške za udruživanje. Upravo iz ovog razloga predviđeno je da u ovom sektoru prvo budu donešeni pravilnici kojim se uređuje priznavanje proizvođačkih i međusektorskih organizacija kao i uređenje ugovornih odnosa u sektoru mlijeka i mliječnih proizvoda.

Planom pristupanja predviđeno je da se 2018. godine usvoji Pravilnik o pomoći pri snabdjevanju vaspitno-obrazovnih ustanova mlijekom i mliječnim proizvodima, dok bi se sa primjenom počelo nakon pristupanja. Biće neophodno uraditi dodatne analize kako bi se precizno definisale mogućnosti za implementaciju ove mjere i uspostavljanje odgovarajućeg sistema. Analiza između ostalog podrazumijeva komunikaciju sa ostalim institucijama koje su prepoznate kao dio lanca sprovođenja ovog programa (Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo prosvjete). U cilju pune implementacije navedenih mjera kontinuirano će se sprovoditi obuke proizvođača i administrativnih kapaciteta (TAIEX i dr.).

Tabela 13: Implementacija mjera mlijeko i mliječni proizvodi

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Pravilnik o ugovornim odnosima u sektoru mlijeka	MPRR	Q2 2017
Pravilnik o priznavanju međusektorskih organizacija u sektoru mlijeka	MPRR	Q2 2017
Pravilnik o tržišnim standardima za mlijeko i mliječne proizvode	MPRR	Q1 2018
Pravilnik o javnim intervencijama i pomoći za privatna skladišta, namijenjenih za mlijeko i mliječne proizvode	MPRR	Q2 2018
Pravilnik o pomoći pri snabdjevanju vaspitno-obrazovnih ustanova mlijekom i mliječnim proizvodima	MPRR	Q4 2018
Pravilnik o ugovornim odnosima u sektoru mlijeka i mliječnih proizvoda potpuno usaglasen	MPRR	Q4 2018
Uspostavljanje sistema za monitoring kvaliteta svježeg sirovog mlijeka	MPRR Laboratorija za mljekarstvo	Q1 2018
Uspostavljanje sistema za prikupljanje i obradu podataka o cijenama na tržištu mlijeka i mliječnih proizvoda	MPRR	Q4 2018
Uspostavljanje sistema za izvještavanje Komisije o cijenama	MPRR	Q4 2018
Obuke administrativnih kapaciteta	MPRR	kontinuirano
Obuke proizvođača	MPRR	kontinuirano

f) Živinsko meso i jaja

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Glavni zahtjevi EU pravne tekovine vezani za tržišne standarde živinskog mesa i jaja, kao i standarde za jaja za nasad i uzgoj živine na otvorenom, propisani su članom 78 i Aneksom VII glava VI i VII Regulative br. 1308/2013. Implementacionim regulativama propisani su detalji u vezi sa ovim sektorom.

Trenutno stanje u Crnoj Gori

Prerada živinskog mesa se odvija u 7 odobrenih objekata, od čega jedan broj ima integrisani uzgoj brojlera, klanje i preradu. Svi objekti moraju da zadovolje opšte i posebne higijenske uslove u skladu sa Pravilnikom o uslovima higijene hrane životinjskog i biljnog porijekla („Službeni list CG“, broj 14/2009) i Pravilnikom o bližim uslovima higijene hrane životinjskog porijekla („Službeni list CG“, broj 14/2009), propisanim u skladu sa EU zahtjevima (Regulativa br. 852/2004 i 853).

Manje od 1% jaja u Crnoj Gori, iz intenzivne proizvodnje, proizvode se u skladu sa propisima EU o načinu uzgoja koka nosilja. Na intenzivnim komercijalnim farmama, koke nosilje se uzgajaju u kavezima starog tipa (4-5 nosilja/kavezu). Farme koka nosilja čija jaja se stavljaju na tržište evidentiraju se u Registru registrovanih objekata za proizvodnju jaja i živine, koji su registrovani u odvojenim Registrima). U EU prema Direktivi 2002/4/EZ, objekti u kojima se uzgajaju više od 350 nosilja moraju biti registrovani. Crna Gora će morati da zamijeni kaveze koji su trenutno u upotrebi, obogaćenim kavezima ili alternativnim sistemima (pokriveno u okviru Poglavlja 12 – Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna pitanja).

Pravilnik o kvalitetu živalskog mesa („Službeni list SFRJ“, broj 1/81 i 51/88) i Pravilnik o kvalitetu jaja i proizvoda od jaja („Službeni list SRJ“, broj 55/89) su važeći propisi o stavljanju na tržište ovih proizvoda.

Crna Gora će izraditi i usvojiti zakone, kojima će uskladiti nacionalno zakonodavstvo s pravnom tekovinom EU. Takođe će preduzeti mjere da obezbijedi primjenu istih od datuma pristupanja.

Predloženi aktivnosti

EU standardi za klasifikaciju i obilježavanje mesa će biti uvedeni u sektoru živine i sistem klasifikacije jaja. Mjere kontrole kvaliteta biće uspostavljene za oba sektora.

Tabela 14: Implementacija mjera živalsko meso i jaja

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Zakon o zajedničkoj organizaciji tržišta	MPRR	2016
Uspostavljanje sistema klasifikacije i obilježavanja živalskog mesa	MPRR	2017
Uspostavljanje sistema za klasifikaciju jaja	MPRR	2017 (EU sistem će biti promijenjen 2016)
Uspostavljanje sistema za izještavanje cijena živalskog mesa i jaja	MPRR Agencija za plaćanja	2018
Određivanje ovlašćene laboratorije za kontrolu kvaliteta	MPRR	2018
Trening kako bi se unaprijedilo znanje u ovom sektoru	MPRR	kontinuirano

g) Med

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

U cilju poboljšanja opštih uslova za proizvodnju i stavljanja na tržište pčelinjih proizvoda, države članice mogu pripremiti nacionalni program za sektor pčelarstva koji pokriva period od tri godine („pčelarski program“). Ovaj program mora biti pripremljen u saradnji s reprezentativnim organizacijama u oblasti pčelarstva i finansira se od strane EU u iznosu od 50%.

Države članice mogu da sprovedu nacionalna plaćanja za zaštitu pčelinjaka koji su ugroženi bilo strukturnim bilo prirodnim uslovima ili u okviru programa za ekonomski razvoj, osim onih koji su namijenjeni proizvodnji ili prodaji.

Trenutno stanje u Crnoj Gori

Na osnovu Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju (čl. 39), Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, donijelo je Pravilnik o minimalnom kvalitetu meda i drugih pčelinjih proizvoda („Službeni list CG“ broj 27/2014). Ovim pravilnikom je propisan minimalni kvalitet, sastojci, uslovi za stavljanje na tržište i označavanje meda i drugih pčelinjih proizvoda i preparata od meda.

Da bi proizvođači svoj proizvod stavili na tržište, potrebno je da budu upisani u Registar odobrenih objekata za proizvodnju meda i lokalno udruženje, kao i da urade potrebne analize kvaliteta meda koje su propisane Pravilnikom o kvalitetu meda.

Laboratorije u kojima se vrši ispitivanje kvaliteta meda nemaju akreditovane metode analize meda i drugih pčelinjih proizvoda.

Pravilnik o minimalnom kvalitetu meda i drugih pčelinjih proizvoda je u dijelu: definicije meda, osnovnih vrsta meda prema porijeklu, sastavu meda, način proizvodnje, kriterijumima sastava, porijekla i ispitivanja u potpunosti usaglašen sa pravnom tekovinom EU (Direktiva Savjeta 2001 /110/EC).

Trenutno podrška sektoru meda ostvaruje se kroz nacionalni budžet (Agrobudžet) i podržavaju se mjere: poboljšanje konkurentnosti u proizvodnji pčelinjih proizvoda; poboljšanje genetskog potencijala pčelinjih društava uvođenjem u proizvodnju visokokvalitetnih matice; očuvanje kvaliteta i poboljšanje zdravstvene ispravnosti pčelinjih proizvoda; podizanje stručnog znanja i obučenosti pčelara; podrška mladim pčelarima početnicima i podrška pčelarima u preradi i sterilizaciji voska. Mjere nacionalnog budžeta pripremaju se i realizuju direktno u saradnji sa Savezom pčelarskih organizacija Crne Gore. Ovaj savez je formiran od strane 29 lokalnih pčelarskih udruženja. Savez zajedno sa lokalnim udruženjima realizuje mjere nacionalnog budžeta.

Predložene aktivnosti

Zakonom o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda (2016. godina), stvorice se pravni osnov za donošenje pravilnika za sprovođenje zakona o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda u oblasti pčelarstva.

Mjere koje su predviđene da se podržavaju u skladu sa Regulativom 1308/2013 su: kontrola i suzbijanje varoze; kontrola kvaliteta meda; obnavljanje pčelinjeg fonda; racionalizacija troškova selećeg pčelarenja; tehnička pomoć pčelarima; primijenjena istraživanja u pčelarstvu; praćenje tržišta i poboljšanje kvaliteta proizvoda sa ciljem iskorišćavanja potencijala proizvoda na tržištu.

Podrška sektoru pčelarstva nastaviće se u okviru mjera nacionalnog budžeta – Agrobudžeta. Ove mjere će postepeno biti harmonizovane sa pravnom tekovinom EU. U cilju usklađivanja sa pravnom tekovinom EU, Crna Gora će uraditi Studiju o strukturi proizvodnje i stavljanju na tržište meda i drugih pčelinjih proizvoda, koja je neophodna za izradu Nacionalnog trogodišnjeg pčelarskog programa. Studijom će se definisati mjere koje će biti podržane kroz Nacionalni trogodišnji pčelarski program, budžetska sredstva kao i vremenski okvir za sprovođenje mjera. Crna Gora će danom pristupanja implementirati mjere predviđene Nacionalnim pčelarskim programom.

U cilju pune implementacije navedenih mjera kontinuirano će se sprovoditi obuke proizvođača i administrativnih kapaciteta (TAIEX i dr.)

Tabela 15: Implementacija mjera med

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Pravilnik o detaljnim pravilima za sprovođenje zakona o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda u oblasti pčelarstva	MPRR	2017
Studija o strukturi proizvodnje i stavljanja na tržište meda i drugih pčelinjih proizvoda	MPRR	2018
Nacionalni trogodišnji pčelarski program	MPRR	2020
Obuke i informisanje proizvođača	MPRR	kontinuirano
Obuke administrativnih kapaciteta	MPRR	kontinuirano

7 POLITIKA RURALNOG RAZVOJA

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Drugi stub Zajedničke poljoprivredne politike Evropske unije – politika ruralnog razvoja i način korišćenja Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj – EAFRD (*eng. European Agricultural Fund for Rural Development*), a kojim se finansiraju mjere ruralnog razvoja u članicama EU, definisane su sljedećim propisima:

- Regulativa (EU) br. 1305/2013 Evropskog Parlamenta i Savjeta od 17. decembra 2013. godine o podršci ruralnom razvoju iz Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EAFRD) i stavljanju izvan snage Regulative Savjeta (EU) br. 1698/2005;
- Regulativa (EU) br. 1303/2013 Evropskog Parlamenta i Savjeta od 17. decembra 2013. godine o utvrđivanju zajedničkih odredbi o Evropskom fondu za regionalni razvoj, Evropskom socijalnom fondu, Kohezionom fondu, Evropskom poljoprivrednom fondu za ruralni razvoj i Evropskom fondu za pomorstvo i ribarstvo, i o utvrđivanju opštih odredbi o Evropskom fondu za regionalni razvoj, Evropskom socijalnom fondu, Kohezionom fondu i Evropskom fondu za pomorstvo i ribarstvo, te o stavljanju izvan snage Regulative Savjeta (EU) br. 1083/2006;
- Regulativa (EU) br. 1306/2013 Evropskog Parlamenta i Savjeta od 17. decembra 2013. godine o finansiranju, upravljanju i praćenju zajedničke poljoprivredne politike, te o stavljanju izvan snage Regulative Savjeta (EU) br. 352/78, (EU) br. 165/94, (EU) br. 2799/98, (EU) br. 814/2000, (EU) br. 1290/2005 i (EU) br. 485/2008.

Reformom zajedničkih politika EU za razdoblje 2014 – 2020, EAFRD postaje sastavni dio tzv. ESI fondova (*eng. European Structural and Investment Funds*) i jedan od pet alata, uz Kohezioni fond – CF, Evropski fond za regionalni razvoj – EFRR, Evropski socijalni fond – ESF, Evropski fond za pomorstvo i ribarstvo – EFMF, za ostvarivanje ciljeva sveobuhvatne strategije Evropa 2020. U tom okviru, politika ruralnog razvoja će zadržati svoj karakterističan identitet i funkcionisaće po posebnim pravilima (Regulativa (EU) br. 1305/2013 o podršci ruralnom razvoju i zajedničke odredbe za ZPP u cjelini (Regulativa (EU) br. 1306/2013 o ZPP „horizontalnim“ aspektima kao što su finansiranje i kontrola.

Preduslov za korišćenje sredstava EAFRD u svakoj državi članici je donošenje strateških dokumenata – Okvirnog sporazuma i Programa ruralnog razvoja te funkcionalna tijela nadležna za upravljanje i sprovođenje Programa ruralnog razvoja – Agencija za plaćanja i Upravljačko tijelo.

Trenutno stanje u Crnoj Gori

Nacionalne mjere ruralnog razvoja definisane su sljedećim propisima:

- Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službeni list CG“, broj 56/09),
- Zakon o Budžetu Crne Gore za 2015. godinu („Službeni list CG“, broj 59/14),
- Uredba o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2015. godinu – Agrobudžet („Službeni list CG“, broj 11/15).

Ukupna sredstva namijenjena za sprovođenje mjera ruralnog razvoja za 2015. godinu iznose 8.013.000 eura, što odgovara 56% podrške poljoprivrednom sektoru, ili 34% ukupnog Agrobudžeta (komponenta poljoprivrede). Agrobudžetom za 2015. godinu definisane su mjere politike ruralnog razvoja, i to u:

1. Osovini 1. - Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede

- a) Podrška investicijama u poljoprivredna gazdinstva (EU/IPA projekat izgradnje institucija u poljoprivredi o ruralnom razvoju u Crnoj Gori, EU i Svjetska banka), sa budžetom od 3.500.000 eura,
- b) Podrška investicijama u poljoprivredna gazdinstva (MIDAS grantovi), s budžetom od 1.500.000 eura,
- c) Podrška razvoju vinogradarstva i vinarstva, s budžetom od 300.000 eura,
- d) Podrška podizanju i modernizaciji/opremanju proizvodnih voćnih zasada, s budžetom od 350.000 eura,

- e) Podrška primarnoj proizvodnji u maslinarstvu, s budžetom od 120.000 eura,
- f) Podrška povrtarskoj proizvodnji, s budžetom od 260.000 eura,
- g) Podrška podizanju plantažnih zasada višegodišnjeg ljekovitog i aromatičnog bilja, s budžetom od 100.000 eura,
- h) Podrška investicijama u preradu na porodičnim gazdinstvima, s budžetom od 400.000 eura,
- i) Unapređivanje kvaliteta proizvoda, s budžetom od 80.000 eura,
- j) Promocija poljoprivrednih proizvoda i poljoprivrede, s budžetom od 170.000 eura,
- k) Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka, s budžetom od 150.000 eura,
- l) Podrška aktivnostima kooperativa i nacionalnih udruženja, s budžetom od 50.000 eura.

2. Osovini 2. Mjere za održivo gazdovanje prirodnim resursima

- m) Očuvanje autohtonih genetičkih resursa u poljoprivredi, s budžetom od 33.000 eura,
- n) Organska proizvodnja, s budžetom od 200.000 eura,
- o) Održivo korišćenje planinskih pašnjaka, s budžetom od 207.000 eura.

3. Osovini 3. Mjere za poboljšanje života i širenje ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima

- p) Diverzifikacija ekonomskih aktivnosti u ruralnim sredinama, s budžetom od 60.000 eura,
- q) Obnova i razvoj sela i izgradnja infrastrukture, s budžetom od 533.000 eura.

Prilagođavanje nacionalne politike ruralnog razvoja sprovodiće se tokom pretpripravnog perioda postupno, u skladu s finansijskim mogućnostima (sredstva nacionalnog budžeta, IPARD-like sredstva, IPARD sredstva – EU i nacionalna komponenta), a vodeći računa o strateškim ciljevima poljoprivredne politike Crne Gore – jačanje konkurentnosti poljoprivrede, održivo upravljanje prirodnim resursima i razvoj ruralnih područja, i prioritarnim područjima djelovanja:

- Podsticanje transfera znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima,
- Jačanje konkurentnosti poljoprivrede i održivosti gazdinstava,
- Unapređenje organizacije prehrambenog lanca i upravljanja rizicima,
- Obnova, očuvanje i unapređenje ekosistema zavisnih od poljoprivrede i šumarstva,
- Promovisanje efikasnog korišćenja resursa i potsticanje prelaska na gazdovanje s niskim nivoom ugljenika i tolerantnim na klimatske uslove u poljoprivredi, šumarstvu i prehrambenom sektoru,
- Podsticanje socijalne uključenosti, smanjenja siromaštva i ekonomskog razvoja ruralnih područja.

Trenutno Direktorat za IPARD plaćanja implementira dvije nacionalne mjere ruralnog razvoja, uključujući mjeru u skladu sa IPARD zahtjevima (IPARD like), finansiranu od strane Evropske unije kroz IPA komponentu I – Pomoć u tranziciji i izgradnji institucija, a u saradnji sa Svjetskom bankom. Shodno tome, planirano je da Upravljačko tijelo akredituje mjere IPARD II programa tokom 2016 godine.

Direktorat za IPARD plaćanja sastoji se od šest direkcija: Direkcije za oglašavanje i autorizaciju projekata, Direkcije za autorizaciju plaćanja, Direkcije za kontrolu na terenu, Direkcije za izvršavanje plaćanja, Direkcije za računovodstvo i budžet i Direkcije za bazu podataka.

Trenutna organizaciona struktura i procedure poštuju kriterijume za podjelu obaveza na poslove autorizacije, izvršavanja i računovodstva i obezbjeđuju uslove za implementaciju principa „četiri oka“ za te zadatke.

Buduća organizacija implementacije mjera ruralnog razvoja EU će se razvijati na osnovu postojeće organizacione strukture Direktorata za IPARD plaćanja sa kontinuiranim povećanjem broja zaposlenih i usaglašavanja organizacione strukture u skladu sa potrebama EAFRD.

Predložene aktivnosti

Upravljačko tijelo IPARD II Programa preuzeće funkciju Upravljačkog tijela za Program ruralnog razvoja (EAFRD) u trenutku prelaska na Program ruralnog razvoja (EAFRD), što znači kraj ugovaranja prema IPARD-u i početak Ugovaranja prema Programu ruralnog razvoja.

Upravljačko tijelo za Program ruralnog razvoja, u skladu s *EU pravnom tekovinom*, biće nadležno za upravljanje i sprovođenje Programa ruralnog razvoja, što pretpostavlja izvršenje sljedećih zadataka:

1. Obezbijediti da se operacije odabrane za finansiranje u skladu sa kriterijumima koji važe za Program ruralnog razvoja,
2. Vođenje elektronskog sistema statističkih podataka, neophodnog za monitoring i evaluaciju,
3. Obezbediti da korisnici i drugi uključeni organi budu u potpunosti informisani o svojim obavezama koje proističu nakon dobijanja podrške,
4. Dostavljanje EK traženih podataka – indikatora,
5. Koordinacija tijela uključenih u sprovođenje mjera, u smislu vođenja posebnog knjigovodstva i osiguranja dostavljanja potrebnih podataka Upravljačkom tijelu,
6. Sprovođenje ex-ante evaluacije,
7. Izrada plana evaluacije i njegove realizacije,
8. Dostavljanje Odboru za praćenje Programa ruralnog razvoja informacija i dokumenata neophodnih za praćenje sprovođenja Programa,
9. Dostavljanje Agenciji za plaćanja kriterijuma za izbor projekata,
10. Promovisanje Programa ruralnog razvoja, uključujući i rad Mreže za ruralni razvoj.

Za prilagođavanje nacionalne politike ruralnog razvoja *EU pravnoj tekovini*, sprovede se aktivnosti kako je navedeno u tabeli:

Tabela 16: *Implementacija mjera politika ruralnog razvoja*

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Sprovođenje IPARD-like Programa	MPRR Direktorat za IPARD plaćanja (IPARD Agencija)	tokom 2015
Sprovođenje IPARD II programa sa postepenim uvođenjem mjera ⁵	MPRR Direktorat za IPARD plaćanja (IPARD Agencija) i MPRR Direktorat za ruralni razvoj (IPARD Upravljačko tijelo)	2016 u kontinuitetu
Izmjene i dopune zakona sa ciljem skladaivanja sa pravnom tekovinom EU	MPRR Direktorat za ruralni razvoj (IPARD Upravljačko tijelo) predlog	godišnje od 2016 agrobudžet
Vlada usvaja odluku o operativnoj strukturi za implementaciju programa ruralnog razvoja	MPRR Direktorat za ruralni razvoj (IPARD Upravljačko tijelo)	II Q 2020
Priprema programa ruralnog razvoja (RDP) Program će identifikovati strategiju za ispunjavanje ciljeva u odnosu na prioritete Unije za ruralni razvoj i izbor mjera koje uzimaju u obzir specifičnu situaciju poljoprivrednog sektora u Crnoj Gori.	MPRR Direktorat za ruralni razvoj (IPARD Upravljačko tijelo)	II Q 2018
Uspostavljanje mehanizma za konsultacije relevantnih tijela za izradu programa ruralnog razvoja - udruženja poljoprivrednika, Privredna	MPRR Direktorat za ruralni razvoj (Upravljačko tijelo)	u kontinuitetu od 2015

⁵ Dodatne informacije u vezi IPARD II programa mogu se pronaći u dokumentu Program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u okviru IPARD 2014-2020

komora, Biotehnički fakultet i drugim obrazovnim ustanovama.		
Usvajanje procedura za rad Upravnog tijela (priručnici)	MPRR Direktorat za ruralni razvoj (IPARD Upravljačko tijelo)	IV Q 2020
Priprema procedura i priručnika za sprovođenje Programa ruralnog razvoja	Agencija za plaćanje i regionalne kancelarije	2020
Akreditacija Agencije za plaćanje	Nadležno tijelo	2020
Učešće zaposlenih MA u radnim tijelima Savjeta i Komisije	MPRR Direktorat za ruralni razvoj (IPARD Upravljačko tijelo)	Nakon potpisivanja Ugovora o pristupanju
Kontinuirana obuka zaposlenih Upravljačkog tijela u području politike ruralnog razvoja (TAIEX, Twinning, ostali alati za tehničku pomoć – radionice, seminari, on-the-job training, konsultanti)	MPRR Direktorat za ruralni razvoj (IPARD Upravljačko tijelo)	Kontinuirano od 2015

8 ŠEME KVALITETA

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Glavni zahtjevi EU pravne tekovine u pogledu šema kvaliteta navedeni su u sljedećim propisima:

- Regulativa (EU) br. 1151/2012 Evropskog parlamenta i Savjeta od 21. novembra 2012. o šemama kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda;
- Delegirana Regulativa Komisije (EU) br. 664/2014 od 18. decembra 2013. o dopuni Regulative (EU) br. 1151/2012 Evropskog parlamenta i Savjeta s obzirom na utvrđivanje simbola Unije za zaštićene oznake porijekla, oznake geografskog porijekla i oznake garantovano tradicionalnog specijaliteta i s obzirom na određena pravila o porijeklu, određena pravila postupka i određena dodatna prelazna pravila;
- Delegirana Regulativa komisije (EU) br. 665/2014 od 11. marta 2014. o dopuni Regulative (EU) br. 1151/2012 Evropskog parlamenta i Savjeta u pogledu uslova uporabe neobavezne oznake kvaliteta „planinski proizvod“;
- Regulativa komisije (EU) br. 668/2014 od 13. juna 2014. o utvrđivanju pravila za primjenu Regulative (EU) br. 1151/2012 Evropskog parlamenta i Savjeta o šemama kvaliteta za poljoprivredne i prehrambene proizvode;
- Regulativa (EU) br. 1308/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta od 17. decembra 2013. godine uspostavljanju zajedničkih organizacija tržišta poljoprivrednih proizvoda;
- Regulativa Komisije (EZ) br. 607/2009 od 14. jula 2009. o utvrđivanju određenih detaljnih pravila za primjenu Regulative Savjeta (EZ) br. 479/2008 u pogledu zaštićenih oznaka porijekla i oznaka geografskog porijekla, tradicionalnih izraza, označavanja i prezentovanja određenih proizvoda u sektoru vina;
- Regulativa (EZ) br. 110/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta od 15. januara 2008. o definisanju, opisivanju, prezentovanju, označivanju i zaštiti oznaka geografskog porijekla jakih alkoholnih pića;
- Regulativa Komisije (EU) br. 716/2013 o utvrđivanju pravila za primjenu Regulative (EZ) br. 110/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta o definiciji, opisivanju, prezentovanju, označivanju i zaštiti geografskih oznaka jakih alkoholnih pića.

Što se tiče geografskog porijekla i garantovano tradicionalnih specijaliteta svaka država članica mora da obezbijedi postupak za registraciju geografskih oznaka porijekla, službene kontrole (verifikaciju specifikacije i praćenje tržišta).

Trenutno stanje u Crnoj Gori

U Crnoj Gori oblast Politike kvaliteta regulisana je Zakonom o oznakama porijekla (ZOP), geografskim oznakama (ZGO) i oznakama garantovano tradicionalnih specijaliteta (GTS) poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda („Službeni list CG“, broj 18/11). Zakon je usklađen sa Regulativom EU br. 510/2006 i 509/2006.

Pored Zakona MPRR je propisalo i dva pravilnika: Pravilnik o oznakama garantovano tradicionalnog specijaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, „Službeni list CG, broj 22/2014“ (usaglašen sa Regulativom EK br. 1216/2007) i Pravilnik o načinu registrovanja oznake porijekla i geografske oznake poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda „Službeni list CG, broj 27/2014“ (usaglašen sa Regulativom EK br. 1898/2006).

U Crnoj Gori je zakonodavstvo u velikoj mjeri usklađeno sa EU pravnom tekovinom u ovoj oblasti. Prijave za upis moraju biti dostavljene Ministarstvu poljoprivrede i ruralnog razvoja, nakon čega Komisija ispituje i procesuiru aplikacije.

U Crnoj Gori, trenutno nema poljoprivredno prehrambenih proizvoda koji su zaštićeni na nacionalnom nivou kao šema kvaliteta.

Takođe, još uvijek u Crnoj Gori ne postoji kontrolni organ ovlašten za vršenje kontrole i sertifikacije, provjere ZOP, ZGO i GTS, za bilo koji poljoprivredni i prehrambeni proizvod, uključujući vina i alkoholna pića.

Geografske oznake alkoholnih pića propisuje Zakon o alkoholnim pićima („Službeni list Crne Gore“ broj 83/09). U toku 2015. godine, planirano je donošenje novog zakona o alkoholnim pićima, radi usklađivanja sa pravnim tekovinama EU (naročito u pogledu usvajanja kategorija alkoholnih pića kako je predviđeno Regulativom (EZ) br. 110/2008). Usvajanjem novog zakona, oblast geografskih oznaka alkoholnih pića biće regulisana.

Novi zakona o vinu, koji je u skupštinskoj proceduri, usklađen je sa EU pravnom tekovinom i u procesu je usvajanja. Zakonom su predviđene procedure za priznavanje i zaštitu geografskih oznaka (kao ZOP i ZGO) u skladu sa pravnim tekovinama EU.

Crna Gora nema uspostavljen elektronski registar vinograda sa razvijenim orto-foto mapama – Katastar vinograda, kao osnov za izradu Elaborata. Kroz IPA 2011 vrši se razgraničavanje, rejonizacija vinogradarskih područja. Rejonizacija je preduslov za primjenu i priznavanja ZOP i ZGO za vina. Ne postoje organi akreditovani u skladu sa ISO 17065 za ocenu usaglašenosti proizvoda sa proizvođačkom specifikacijom u cilju registrovanja OP i GO vina.

Predložene aktivnosti

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja će do kraja 2015. godine ovlastiti tijelo za vršenje kontrole i sertifikacije ZOP, ZGO i GTS. Sertifikaciono tijelo „Monteorganica“ d.o.o., koje trenutno obavlja kontrolu i sertifikaciju organskih proizvoda i koja je ovlaštena od strane Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, je obezbijedilo veliki broj kurseva za zaposlene na temu ZOP i ZGO i počelo da razvija procedure za kontrolu i sertifikaciju šema kvaliteta.

Tokom 2016. godine planirano je donošenje novog Zakona o šemama kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda koji će biti u skladu sa Regulativom (EU) br. 1151/2012 o šemama kvaliteta za poljoprivredne i prehrambene proizvode. Nakon toga, u periodu 2017-2018, propisaćemo podzakonske akte u skladu sa Delegiranom Regulativom Komisije (EU) br. 664/2014 od 18. decembra 2013; Delegiranom Regulativom Komisije (EU) br. 665/2014 od 11. marta 2014 i Regulativom Komisije (EU) br. 668/2014 od 13. jula 2014.

S obzirom da u Crnoj Gori nemamo proizvoda zaštićenih šemama kvaliteta, sprovođićemo kontinuirane edukacije proizvođača i potrošača, uz podršku instrumenata TAIEX, FAO i drugih instrumenata u cilju podsticanja proizvođača. Pored proizvođača i potrošača u edukativne aktivnosti uključiće se i neophodni administrativni kapaciteti (savjetodavne službe, lokalne uprave, kontrolnog tijela, potrošači). Procesu registracije šema kvaliteta mogu pristupiti samo „grupe“ proizvođača. U skladu sa navedenim sprovođiće se edukativne aktivnosti fokusirane na opredjeljenim grupama po određenim poljoprivredno-prehrambenim proizvodima.

Takođe, u cilju povećanja korišćenja postojećih resursa, planirano je sprovođenje analize i „mapiranje“ proizvoda tj. identifikacija proizvoda koji imaju potencijala za zaštitu.

Zbog specifičnosti politike i zahtjeva za registraciju (izrada Specifikacije proizvoda, ocjena usaglašenosti proizvoda sa Specifikacijom, dodatne laboratorijske analize), opredjeljivaće se podrška proizvođačima za pripremu neophodne dokumentacije za registraciju oznaka.

U fazi kada Crna Gora bude imala zaštićene proizvode kao ZOP, ZGO i GTS, opredjeljivaće se podrška proizvođačima pri plasiranju zaštićenih proizvoda na tržište (pripremni radovi, uključujući dizajn, laboratorijske analize i sve druge aktivnosti u početnoj fazi), informativne i promotivne aktivnosti, koje ukazuju na

specifičnosti proizvoda u pogledu njihovog kvaliteta. Podrška promociji zasnovanoj prvenstveno na interesovanju potrošača za kvalitetnom, ukusnom hranom kao i tradicionalnom hranom.

Usvajanje novog Zakona o vinu i relevantnih podzakonskih propisa će obezbediti pravni okvir za priznavanje i zaštitu oznaka porijekla i geografskih oznaka (propisi Evropske Komisije 1308/2013, 436/2009, 606/2009 i 607/2009). Zakonom je predviđeno, pored navedenog i usaglašavanje definicija, opis, prezentovanje, označavanje i zaštita geografskog porijekla aromatizovanih vina, aromatizovanih pića na bazi vina i aromatizovanih koktela na bazi vina.

U toku 2015. godine, planira se usvajanje novog Zakona o alkoholnim pićima. Zakonom je predviđeno i regulisanje geografskih oznaka alkoholnih pica.

Tabela 17: *Implementacija mjera šeme kvaliteta*

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Donošenje Zakona o alkoholnim pićima	MPRR	Q4 2015
Donošenje Zakona o šemama kvaliteta u skladu sa Regulativom (EU) br. 1151/2012	MPRR	Q4 2016
Donošenje podzakonskih akata u skladu sa Zakonom o šemama kvaliteta	MPRR	2017-2018
Uspostaviti javni registar geografskih oznaka u skladu sa zakonima	MPRR	Q4 2017
Edukacija kontrolnog tijela	MPRR Sertifikaciono tijelo	kontinuirano
Uključivanje poljoprivrednih proizvođača u registrovane šeme kvaliteta (određivanje novčanih sredstava za podršku proizvođačkim grupama za proces pripreme i registracije); pomoć u pripremi specifikacije proizvoda, izradi analiza, edukaciji proizvođača za sprovođenje unutrašnjih kontrola)	MPRR	kontinuirano
Podizanje svijesti proizvođača i potrošača o značaju šema kvaliteta (informativno-edukativne kampanje)	MPRR	kontinuirano
Uspostavljanje procedura i smjernica za označavanje i prezentovanje vina	MPRR	2017
Edukacije administrativnih kapaciteta	MPRR	kontinuirano

9 ORGANSKA PROIZVODNJA

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU

Glavni zahtjevi pravne tekovine EU u pogledu organske proizvodnje regulisani su sljedećim propisima:

- Regulativa Savjeta (EK) br 834/2007 od 28. juna 2007. godine o organskoj proizvodnji i označavanju organskih proizvoda i ukidanju Uredbe (EEZ) br. 2092/91;
- Regulativa Komisije (EK) br 889/2008 od 5. septembra 2008. koja propisuje detaljna pravila za primjenu regulative Savjeta (EK) br. 834/2007 o organskoj proizvodnji i označavanju organskih proizvoda u pogledu organske proizvodnje, označavanja i kontrole;
- Regulativa Komisije (EK) br 1235/2008 od 8. decembra 2008. godine koja propisuje detaljna pravila za primjenu Regulative Savjeta (EK) br. 834/2007 u pogledu uvoza organskih proizvoda iz trećih zemalja.

Trenutno stanje u Crnoj Gori

Organska proizvodnja u Crnoj Gori je regulisana Zakonom o organskoj proizvodnji („Službeni list CG“, broj 56/2013). Kontrolni sistem je uspostavljen, a nadzor nad kontrolnim tijelom sprovode Ministarstvo i Akreditaciono tijelo Crne Gore.

Zakon o organskoj proizvodnji je u potpunosti usklađen sa Regulativom Savjeta (EK) br. 834/2007 o organskoj proizvodnji i označavanju organskih proizvoda, koja se u potpunosti sprovodi, izuzev odredbi člana koje se odnose na uvoz iz drugih zemalja i upotrebu EU loga.

Pravilnik o bližim pravilima i uslovima za biljnu i stočarsku organsku proizvodnju usvojen je krajem 2014. godine. Njime se propisuju bliža pravila i uslovi za organsku biljnu i stočarsku proizvodnju, uslovi za upotrebu dozvoljenih proizvoda i supstanci, način njihove upotrebe, doziranje i rok u kojem se mogu upotrebljavati i dužina trajanja prelaznog perioda (konverzija). Ovaj pravilnik je u potpunosti usklađen sa Regulativom Evropske Komisije (EK) br. 889/2008 koja propisuje detaljna pravila o organskoj proizvodnji, označavanju i kontroli.

Predložene aktivnosti

Do kraja 2017. godine planirano je postizanje potpune usklađenosti sa EU pravnom tekovinom.

Neophodna je izrada pravilnika kojim se propisuju detaljna pravila o sistemu kontrole, o znaku organske proizvodnje i posebnim zahtjevima za označavanje, pravila o preradi, pakovanju, prevozu i skladištenju organskih proizvoda, kao i pravila za životinje akvakulture i pravila proizvodnje za morske alge. Ovi podzakonski akti biće usklađeni sa Regulativom Komisije (EK) br. 889/2008 koja propisuje detaljna pravila o organskoj proizvodnji, označavanju i kontroli i Regulativom Komisije (EK) br. 1235/2008 koja se odnosi na uvoz organskih proizvoda iz trećih zemalja.

Pravilnikom o sistemu kontrole definišće se jasna pravila u pogledu nadzora, učestalosti kontrola, kontrolne liste za kontrolna tijela, itd. Crna Gora će uspostaviti procedure za sprovođenje detaljnih pravila prilikom uvoza organskih proizvoda u skladu sa pravnom tekovinom EU. Planirano je da se do kraja 2015. godine ažurira službena internet stranice MPRR na kojoj će javnosti biti dostupni podaci u vezi sa bazom podataka raspoloživog sjemenskog i sadnog materijala, spisak sertifikovanih organskih proizvođača, kao i popis kontrolnih tijela koja djeluju na teritoriji Crne Gore.

Sprovodiće se kontinuirani nadzor od strane Ministarstva prema kontrolnom tijelu i proizvođačima, kao redovan godišnji program službene kontrole. Kontrolno tijelo najmanje jednom godišnje sprovodi nadzor nad svim subjektima u organskoj proizvodnji. Osim toga kontrolno tijelo vrši nasumične kontrolne posjete na osnovu procjene rizika o nepoštovanju pravila organske proizvodnje. U svrhu razmjene informacija o nadzoru kontrolnog tijela uspostaviće se saradnja sa Akreditacionim tijelom.

Kroz mjere Agrobudžeta (mjere ruralnog razvoja) nastaviće se sa podrškom proizvođačima koji se bave organskom proizvodnjom, sa ciljem unapređenja proizvodnje. Kroz IPARD mjere organski proizvođači i prerađivači će biti u mogućnosti da unaprijede infrastrukturu na gazdinstvima i prerađivačkim objektima. Na ovaj način smanjiće se izražen sezonski karakter proizvodnje. Proizvođači će biti u prilici da svoje primarne proizvode prerađuju i na taj način uspostave kontinuitet kako u proizvodnji tako i na tržištu.

Usitnjena proizvodnja i mali prerađivački kapaciteti u prvi plan stavljaju važnost udruživanja proizvođača. Uz pomoć TAIEX-a omogućiti obuke za proizvođače, koje će imati za cilj podizanje svijesti proizvođača o značaju udruživanja, upoznavanje sa pravnom tekovinom EU i drugim pitanjima koja su od značaja za njih.

Planirana je podrška za uspostavljanje i promociju direktnih kanala prodaje za organske proizvode (pijace gdje će se izlagati organski proizvodi), sa ciljem efikasnog predstavljanja potrošačima i poštovanja propisa u pogledu označavanja organskih proizvoda. Osim toga, jedan od vidova plasmana je i plasman proizvoda kroz turizam.

Planirano je sprovođenje obuka administrativnih kapaciteta (Ministarstvo, savjetodavne službe, predstavnici kontrolnog tijela) kroz Twinning, TAIEX instrument i druge vidove podrške (BTSF program).

Tabela 18: Implementacija mjera organska proizvodnja

Aktivnost	Nadležni organ	Vremenski rok
Pravilnik o uslovima za upis u Registar organskih proizvođača	MPRR	Q3 2015
Pravilnik o sistemu kontrole	MPRR	Q4 2015
Pravilnik o znaku organske proizvodnje i posebnim zahtjevima za označavanje	MPRR	Q3 2016
Pravilnik o preradi, pakovanju, prevozu i skladištenju organskih proizvoda	MPRR	Q4 2016
Pravilnik o pravilima proizvodnje za životinje akvakulture i pravilima proizvodnje za morske alge	MPRR	Q4 2017
Ažuriranje službene internet stranice	MPRR	Q4 2015
Uspostavljanje procedura prilikom uvoza organskih proizvoda	MPRR Uprava za carine	2019
Edukacija proizvođača	MPRR	kontinuirano

ADMINISTRATIVNI KAPACITETI

ADMINISTRATIVNI KAPACITETI Procjena HR potreba (2015-2020)		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Total
UKUPNO		55	29	40	16	22	16	7	185
II. HORIZONTALNE MJERE		43	25	40	16	22	16	7	169
1. Direktna plaćanja+ CMO Specifični standardi vezani za proizvodnju i plasiranje na tržištu određenih proizvoda		7	1	0	1	1	0	0	10
	Direktor sektora- Direktor	1							1
	Odjeljenje za uzgoj životinja	3			1				4
	Odjeljenje za biljnu proizvodnju	3	1			1			5
2. Agencija za plaćanje		36	24	39	15	20	15	7	156
2.1	Direktor sektora - Direktor	3	0	4	2				9
	Direktor	1		1	1				3
	Odnosi sa javnošću i EU poslovi			2					2
	Menadžment za obradu dokumenata			1					1
	Obezbjedenje				1				1
	Menadžment za procjenu rizika i neregularnosti	2							2
2.2	Odjeljenje interne revizije	0	2	1	1				4
			2	1	1				4
2.3	Sektor za opšte i pravne poslove	0	4	2	2				8
	Opšti poslovi		2	2	1				5
	Pravni poslovi		2		1				3
2.4	Odjeljenje za Informacione tehnologije	0	4	2		2			8
	Infrastruktura		2	1		1			4
	SW razvoj		2	1		1			4
2.5	Odjeljenje za bazu podataka	4	2	1		1			8
	Registar poljoprivrednih gazdinstava	3							3
	LPIS	1	2	1		1			5
2.6	Sektor za direktnu podršku	0	2	4	2	2			10
	Administrativne kontrole		1	2	1	1			5
	Autorizacija plaćanja		1	2	1	1			5
2.7	Odjeljenje za strukturalnu podršku	10	5	2					17
	Administrativne kontrole	5	4	1					10
	Autorizacija plaćanja	5	1	1					7
2.8	Odjeljenje za CMO mjere	0	0			2	2	1	5
	Administrativne kontrole					1	1	1	3
	Autorizacija plaćanja					1	1		2
2.9	Odjeljenje za kontrolu na licu mjesta	9	5	2		2	2		20
	Kontrola direktnih plaćanja			2		2			4

	Kontrola strukturalnih mjera	9	5						14
	CMO kontrole						2		2
2.10	Finansijski sektor	10							10
	Finansijski poslovi	5							5
	Računovodstvo i upravljanje dugom	5							5
	Izveštavanje								0
2.11	Regionalni centri			21	8	11	11	6	57
	Regionalni centar u Podgorici			3	2	2	2	1	10
	Regionalni centar u Nikšiću			3	2	2	2	1	10
	Regionalni centar u Pljevljima			3	1	2	2	1	9
	Regionalni centar u Bijelom Polju			3	1	2	2	1	9
	Regionalni centar u Beranama			3	1	2	2	1	9
	Regionalni centar u Baru			3	1		1		5
	Regionalni centar u Herceg Novom			3		1		1	5
3.	Računovodstvena mreža podataka poljoprivrednih gazdinstava (FADN)			1	0	1	1		3
III.	ZAJEDNIČKA ORGANIZACIJA TRŽIŠTA POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA - Horizontalne mjere	2	1						3
IV.	POLITIKA RURALNOG RAZVOJA	9	2	0	0	0	0	0	11
	Direktor sektora - Direktor	1							1
	Programiranje	5							5
	Monitoring i evaluacija	2	1						3
	Koordinacija i odnosi sa javnošću	1	1						2
V.	ŠEME KVALITETA	1 ⁶							1
VI.	ORGANSKA PROIZVODNJA	0	1						1

⁶ Ista osoba je odgovorna za implementaciju aktivnosti vezanih za Šeme kvaliteta i za organsku proizvodnju

ANEKS II – Finansijska sredstva za osnivanje Agencije za plaćanje

Procjena budžeta

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	UKUPNO
Ukupno novi zaposleni		24	39	15	20	15	7	120
Broj zaposlenih	36	60	99	114	134	149	156	
Godišnji troškovi za plate radnika	12.000 <small>po jedinici</small>	720.000,00	1.188.000,00	1.368.000,00	1.608.000,00	1.788.000,00	1.872.000,00	8.544.000,00
Troškovi za računare i štampače (za nove zaposlene)	1.000	24.000,00	39.000,00	15.000,00	20.000,00	15.000,00	7.000,00	120.000,00
Kancelarijski troškovi (za nove zaposlene)	1.000	24.000,00	39.000,00	15.000,00	20.000,00	15.000,00	7.000,00	120.000,00
Priprema infrastrukture u novim prostorijama (IT mreža)		100.000,00	50.000,00					150.000,00
IT centar (serveri...)			700.000,00					700.000,00
Hardver i održavanje infrastrukture (15% od investicije)	0,15		105.000,00	105.000,00	105.000,00	105.000,00	105.000,00	525.000,00
Razvoj softvera								
Farm Registar sw		50.000,00						50.000,00
LPIS sw			500.000,00	500.000,00				1.000.000,00
IAKS				200.000,00	500.000,00	500.000,00		1.200.000,00
Ruralni razvoj					100.000,00	100.000,00		200.000,00
Zajednička organizacija tržišta						100.000,00		100.000,00
Finansije					150.000,00			150.000,00
Upravljanje dokumentima					50.000,00			50.000,00
Ljudski resursi					50.000,00			50.000,00
Ukupne investicije u softver		50000	550.000,00	1.250.000,00	2.100.000,00	2.800.000,00	2.800.000,00	2.800.000,00
Održavanje softvera (15% od investicije)	0,15	7.500,00	82.500,00	187.500,00	315.000,00	420.000,00	420.000,00	1.432.500,00
Servisi i podaci								
FR servisi		50.000,00						50.000,00
LPIS info DOP			200.000,00					200.000,00
DCM			200.000,00					200.000,00
QC				50.000,00				50.000,00
LPIS servise			400.000,00	400.000,00				800.000,00
CMO servise						200.000,00	200.000,00	400.000,00
Pregled akreditacije							150.000,00	150.000,00
Kola za terensku kontrolu (20)	15000		150.000,00			150.000,00		300.000,00
Ostali troškovi (20%)		160.000,00	700.000,00	550.000,00	600.000,00	670.000,00	550.000,00	3.230.000,00
UKUPNO		1.135.500,00	4.353.500,00	3.390.500,00	3.518.000,00	4.063.000,00	3.311.000,00	19.771.500,00